

ESTETİK CERRAHİ MÜDAHALE GÖRMÜŞ BİREYLER ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI*

Gamze GÜRLER**
ORCID: 0000-0001-9852-2330

Öz

Postmodernitede benlik ile refleksif bir ilişkisi olan beden, kişisel gelişimin ve benlik sunumunun önemli bir parçasıdır. Günümüzde beden parçalanmakta, her parçası estetize edilmektedir. Güzel bedenler, postmodern kültürün akışkan doğasına uygun olarak tüketime teşvik edecek ve değişime açık biçimde inşa edilmektedir. Bireyler, güzelliği elde etmek adına gün geçtikçe farklı yaş grupları arasında ve cinsiyet ayırt etmeksizin yaygın hale gelmeye başlayan estetik cerrahiye başvurabilmektedir. Estetik cerrahi, yalnızca bir güzellik pratiği olmakla kalmayıp, bir beden politikası, bireylerin benliği ve bedeni arasında kurduğu bir köprü ve öteki olma durumu ile başa çıkma mekanizmasıdır. Estetik cerrahi, hem metalaşmaya hem de bireyselleşmeye katkıda bulunması bakımından son derece ikircikli bir konuma sahiptir. Estetik cerrahinin yükselişinde bedenin dinsel boyunduruklardan özgürleşmesi; teknolojik gelişmeler ile acısız müdahalelerin vadedilmesi; medyada sunulan imajlar; küreselleşme ile güzellik ideallerinin tüm dünyaya yayılması; müdahalelerin ekonomik açıdan daha uygun hale gelmesi gibi faktörler de etkili olmuştur. Bu çalışmada, estetik cerrahi müdahale görmüş bireylerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ile güzelliğin inşasında estetik cerrahinin rolünün ve ona atfedilen anlamlarının anlaşılması amaçlanmıştır. Anlamlı ötekilerin (özellikle akranelerin) müdahale görme kararına etkileri ve müdahaleye yönelik motivasyonların temelinde normallik ve topluma uyma arzusunun bulunması, bu çalışmada değinilen konular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernite, Beden, Güzellik, Kozmetik, Estetik cerrahi

* Bu makale, 2018 yılında Dr. Öğr. Üyesi Pelin Önder Erol danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

**Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü, gamze.gurler@ikc.edu.tr

Makale Gönderim Tarihi: 02.10.2018, Kabul Tarihi: 26.10.2018

A Field Study on Individuals Who have Undergone Aesthetic Surgery

Abstract

The body, which has a reflexive relationship with self, is an important part of personal development and self-presentation in postmodernity. Nowadays, the body is fragmented and every part of it is aesthetized. Beautiful bodies are constructed in a way that is encouraging consumption and open to change in accordance with the liquid nature of postmodern culture. Individuals may undergo aesthetic surgery which is becoming widespread among different age groups and regardless of sex in order to attain beauty. Aesthetic surgery intervention is not merely a beauty practice, but a body politics, a bridge between self and body of individuals and a mechanism of dealing with state of being other. Aesthetic surgery has a very ambivalent position in terms of its contribution to both commodification and individualization. Factors such as liberation of the body from religious chains; the promises of painless interventions with technological developments; images presented in the media; the spread of beauty ideals all over the world with globalization; more affordable interventions were also effective in the rise of aesthetic surgery. In this study, we aimed to understand the role of aesthetic surgery and the meanings attributed to it in the construction of beauty through in-depth interviews with individuals who had undergone aesthetic surgery. The impacts of significant others (especially peers) on the decision to intervene and that there is a desire for normality and conformity on the basis of motivation for the intervention have mentioned in this study.

Keywords: Postmodernity, Body, Beauty, Cosmetic, Aesthetic surgery

Giriş

Bedenler toplumun kültürel, ekonomik, politik, dinsel ve benzeri yapılarının cisimleştiği ve toplumsal aktörler tarafından yeniden ve yeniden inşa edilen mekânlar olması sebebiyle toplumsal gerçekliğin anlaşılmasına rehberlik eden kültürel haritalardır. Beden sosyolojisi ise bu haritaları okuma işlevini üstlenmektedir. Beden, sosyolojik bir araştırma için hem konu, hem kaynak, hem de araçtır. Bedenin sosyolojisi, “bedenin çeşitliliğini (genç, yaşlı, sağlıklı, hasta, ölü, engelli, eril ya da dişil), aidiyetini (tarihsel, kültürel, ulusal, sınıfsal) ve mahkûmiyetini (hazza, acıya, ölüme) ele alan dolayısıyla felsefeden ve çeşitli bilimsel disiplinlerin bilgilerinden beslenen” (Kara, 2011: 25) bir alan olarak ilgi görmektedir. Kartezyen geleneğin bedeni zihin karşısında arka plana atmasından dolayı bedenin başı başına bir araştırma konusu olarak önem kazanması ancak 1980’li yıllarda mümkün olmuştur (Demez, 2009). Bedene dair sosyolojik ilgi Foucault ve “söylemsel beden”iyle, Turner ve “kategorik beden”iyle, Bourdieu ve “bedensel sermaye”siyle, Elias ve “uygarlaşmış beden”iyle, Baudrillard ve “hiperreal beden”iyle çoğalmıştır (Kara, 2011: 27).

Nazlı'ya göre (2009: 63), Bryan S. Turner beden sosyolojisinin temellerini atan kişi olmuştur.

Postmodernitede bedenlerin sekülerleşmesi ve özgürleşmesi ile birlikte bedenin görüntüsü daha önce olmadığı kadar önem kazanmıştır. Beden, modernite öncesinde de toplumsal kimliklerin yansıtıldığı bir alan olagelmiş ve dış görünüşe yönelik düzenlemeler belli bir ölçüye kadar bireyselleşmeyi sağlamıştır. Modernitede bireylerin dış görünüşlerine yönelik tercihleri hakkında geleneksel toplumlardakinden daha az müdahale görmeye başlamasıyla ve daha fazla seçim olanağıyla karşılaşmasıyla birlikte, bireyselleşme hususunda bedensel görünüş önem kazanmıştır (Giddens, 2010: 102-106). Bireyin tercihler yoluyla bedeni üzerindeki özgürlük alanı genişlerken; beden üzerinden toplumsal eşitsizlik yaratan cinsiyet normları, kültürel kodlar, imajlar ve semboller var olmaya devam etmiştir (Varga, 2015: 227). Bununla birlikte, benlik ve beden arasında yeni bir ilişki biçimi doğmuştur. Giddens'in (2010: 132-134) üst modern çağ olarak adlandırdığı günümüzde bedensel görünüş, benliğin inşasında doğrudan yer almaya başlamış, bireyselleşmeyi sağlayan bir unsur olmanın yanı sıra "refleksif benlik tasarımının merkezi bir unsuru" haline gelmiştir. Bu, bedenlerin doğuştan verili olarak kalamayacağı, kimlikler ve benlikler gibi tasarlanması gerektiği anlamına gelmektedir (Shilling, 2005).

Bauman (2013) kimliklerin doğuştan verili bir şey olmamasından dolayı, günümüzde onların adeta birer sanat yapıtı gibi yaratılmaları gerektiğinden bahseder. Ona göre yaşam sanatının devam ettirilmesinde akışkan dünyanın yapısına uygun olarak sürekli yeniliklerin gerçekleştirilmesi, dönüşüm halinde olunması beklenir. Bu durum bedensel görünüm için de geçerlidir; bedenin iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve çeşitli parametrelere göre inşa edilmesi gerekmektedir. Benlik ve beden arasında kurulan ilişkiden itibaren güzellik, hiç olmadığı kadar ön plandadır. Postmodernitede genç, zayıf ve sağlıklı bedenler güzel olarak kabul edilmektedir. Genç beden, kişinin hem toplumsal üretime katılabileceğini hem de tüketim potansiyelini gösteren bir işaret olması bakımından güzeldir. Zayıf bedenler, postmodern kültürün akışkan doğasına ayak uydurabilecek hareketliliğe sahip olabileceğinden dolayı güzel olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda incelik, diyabet gibi çağdaş dönem hastalıklarına sahip olunmadığına işaret etmesi ve kişinin genellikle alt sınıfların yüksek karbonhidratlı beslenme alışkanlığının aksine zengin içerikli besinlere erişim sağlayabilecek ekonomik koşullara sahip olduğunu göstermesi bakımından çekici olarak görülür. Günümüzde sağlıklı olma vurgusunun artmasıyla güzellik ve sağlık arasındaki bağ güçlenmiştir. Sağlıklı olmak için başvurulan diyet, cilt bakımı ve fitness sporları gibi uygulamalar aynı zamanda güzellik vadetmektedir. Bedeni güzelleştirmeye dair uygulamalar mevcut kültürel yapıya ve dönemlere göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin Roma İmparatorluğu döneminde "kokmuş fasulye lapasının şişmanlıktan kaynaklanan sarkık göbektelere bağlanması; cilt çürüklerinin ve lekelerinin giderilmesinde kullanılması" gibi uygulamalar mevcut iken; günümüzde göbekteki yağlardan

kurtulmak için liposuction (yağ aldırma) ameliyatına ve ciltteki lekelerden kurtulmak için lazer ışını uygulamalarına başvurulmaktadır (Ergenekon, 2006: 55). Güzellik uygulamaları tıbbileştirilmektedir ve tıp teknolojileri güzellik adına her geçen gün yeni çözümler (ve aynı zamanda yeni ihtiyaçlar) yaratmaktadır. Dermokozmetik ürünler bunun bir örneğidir. Artık tıbbın da güzelliği vadetmesi, onun bedenler üzerindeki iktidarını pekiştirmektedir.

Postmodernitede güzellik ve tüketim birbirinden ayrılmaz iki parçadır. Tüketim alışkanlıkları tıpkı güzellik anlayışları gibi sürekli değişir; bireyin arzusunu doyurması ve sonlandırması istenmediğinden, tüketim anlık ve geçici bir süreç olarak gerçekleşir. Tüketimin devamlılığı adına yeni arzu ve memnuniyetsizlikler yaratılır (Bauman, 1999: 40-43). Medya, reklam, moda ve çeşitli terapi ve danışmanlık mesleklerinde yer alan yeni kültür araçları (Featherstone, 2013: 77), tüketime yönelik ideolojiler üretmekte ve gündelik hayata dair pratik fikirler sunarlar. Estetik cerrahlar ve güzellik uzmanları bu yeni kültür araçlarıdır. Güzellik için tüketim yeni kültür araçları tarafından övülmekte, yeni kullanım alanlarının yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Kozmetik sektörü, son dönemde geniş bir yaş kitlesi tarafından ve yalnızca kadınlar aracılığıyla değil, erkeklerin de tüketime katılmasıyla büyümeye devam etmektedir. Kozmetik ürünlerin tüketimi, bireylerin ideal bir kimlik yaratmalarına ve gruba aidiyet duygusu kazanmalarına katkıda bulunmakta, bazen mevcut kimliklerin dönüştürülmesinde bir ihtiyaç olabilmektedir. Günümüzde estetik cerrahinin yaygın tüketim pratiklerinden birine dönüşmüş olması, ideal kimlik yaratma arzusunun bir sonucu olmaktadır.

Modern insanın kendisini sürekli icat etmeye çalışmasından dolayı (Featherstone, 2013: 25) ve güzelliği elde etme yolunda çileci bir yol izlenmesinde sakınca görülmemesinin de etkisiyle estetik cerrahi gün geçtikçe daha çekici bir seçeneğe dönüşmektedir. Yüz, bireyin toplumsal etkileşimde başkalarını etkilemede ilk aracı (Ergenekon, 2006: 4) olduğundan en fazla değiştirmek istenen bölge olmaktadır. Günümüzde giderek yaygınlaşan estetik cerrahi müdahalelerin toplumsal anlamları, etkileri, işlevleri ve sonuçlarının incelenmesi pek çok açıdan önem taşımaktadır. Bu araştırmada, 20-50 yaş aralığında, üniversite mezunu, Ankara, İstanbul ve İzmir'de yaşayan estetik müdahale görmüş 15 kadın ve 5 erkekten oluşan katılımcılardan görüşmeler yoluyla elde edilen nitel veriler aracılığıyla, estetik cerrahi müdahale görmüş bireylerin postmodern güzelliğin inşasına nasıl katkıda bulduklarına; beden ve benliklerini uzlaştırma çabalarına; müdahale görme kararı almada etkili olan faktörlere; müdahaleye yüklenen anlamlara; estetik cerrahinin gündelik yaşama etkilerine ve toplumsal cinsiyet, etnisite ve sınıf başta olmak üzere çeşitli toplumsal kurum ve yapılarla olan ilişkisine değinilmiştir.

1. Estetik Cerrahinin Yükselişi

Plastik cerrahinin rekonstrüktif ve estetik olmak üzere iki alt dalı bulunmaktadır. Rekonstrüktif cerrahinin gelişmesinde 1. ve 2. Dünya Savaşları sırasında yaralılara yapılan müdahaleler etkili olmuştur. Bu dönemlerde estetik ve rekonstrüktif cerrahi arasında bir ayırım yapılmamış, savaş sonrası dönemde bu ayırım belirginleşmiştir (Sevim & Sevim, 2014: 68). Rekonstrüktif cerrahi, estetik kaygıların ikinci planda olduğu, kaza ya da hastalık sonucu işlevini kaybeden organların yeniden yapılandırılması ve tekrar işlerlik kazandırılması ile ilgilenirken; estetik cerrahi sadece estetik amaçlı, güzellik kaygısı ile gerçekleştirilen operasyonlar ile ilgilenmektedir. Başka bir deyişle, rekonstrüktif cerrahi “normale dönme girişimi” iken, estetik cerrahi “normali aşma girişimi”dir (Jones, 2008: 8). Kaydı tutulan ilk yüz gerdirmeye müdahalesi 1901’de, yağ aldırma 1974’te yapılmıştır. İlk meme büyütme müdahalesi İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sıvı silikon ile yapılan riskli enjeksiyonlara kadar uzanmaktadır (Heyes ve Jones, 2009: 3). Estetik cerrahi, ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde “kozmetik cerrahi” adıyla gelişmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nin İkinci Dünya Savaşı’nın sonuçlarından oldukça az etkilenmiş olup bireycilik ve modern refah anlayışıyla daha erken tanışmış olması nedeniyle bu gelişim mümkün olmuştur (Heyes ve Jones, 2009: 3). Çünkü estetik cerrahinin tercihe dönüşebilmesi için bireyci ve seküler bir yaşam biçiminin olması gerekmektedir. Bu anlamda estetik cerrahi modern dünyanın bir ürünüdür. İlk estetik cerrahi derneği 1921’de Chicago’da kurulmuş, estetik cerrahi plastik cerrahinin bir dalı olarak kabul edilmiştir. Türk Plastik Cerrahi Derneği ise 1961 yılında kurulmuştur (Ergenekon, 2006: 61).

Tıbbi teknolojilerin acısız ve enfeksiyonsuz müdahaleleri mümkün kılmasıyla estetik cerrahi yaygınlaşmıştır (Jones, 2008: 7). Çoğu kozmetik cerrahi uygulamasının keşfi anestezinin yaygın hale gelmesinden sonra gerçekleşmiştir. Estetik cerrahi ilk ortaya çıktığı dönemde kadınlara hitap eden bir seçenek olmuştur. Bugün bilinen anlamda estetik cerrahinin gelişiminde kitlesel güzellik kültürünün ortaya çıkmasının önemli bir payı vardır. Kadınların güzel bir bedene ulaşması yolunda mevcut kısıtlamaların kalktığı kitlesel güzellik kültüründe, tüm kadınların erişebileceği güzellik uygulamaları ortaya çıkmıştır. Bu durum estetik cerrahların perspektifinden “demokratikleşme” ve özgürleşme olarak algılanmıştır (Ergenekon, 2006: 60-61). Ory’e göre (2013: 111-112) estetik cerrahinin büyük çapta ilerleyişinin nedeni özellikle kadın bedeninin giderek çıplaklaşmasıdır. Bedenin çıplaklığının gündelik hayatın bir parçası haline gelmesinin nedeni, aşk evliliklerinin doğuşuyla kadın ve erkeklerin karşı cinsi cezbetmek amacıyla bedenlerini sergilemeye mecbur olmasıdır. Eş bulmada en büyük koz dış görünüş olmuştur. Bedenin görünürlüğünün artması, geçmişte kıyafetlerin örttüğü beden çeşitli bölgelerindeki kusurların saklanmasıyla güçlük yaratmıştır ve kozmetiğin faydaları yetersiz kalmaya başlamıştır. Karşı cinsi cezbetme amacıyla beden daha da görünür hale gelmesi aynı zamanda vücut geliştirme ve diyetetiğin

gelişmesine de neden olmuştur. Sohn (2013: 75-77), İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda gerçekleşen bu dönüşümün, dinsel ahlak geleneğinin zayıflamasını da beraberinde getirdiğini belirtmiştir ancak dinsel ahlak geleneğinin zayıflamasının bu dönüşümden daha önce gerçekleşmiş olduğunu söylemek daha mümkün görünmektedir.

1948'de estetik cerrahi müdahale görmüş Amerikalıların sayısı 15.000 civarındayken; 1958'de bu sayı 130.000'lere yükselmiştir. 2001'de yalnızca botoks uygulamalarının sayısı 1,6 milyona ulaşmıştır (Brooks, 2004: 211-213). Estetik cerrahi uygulamaları 1960 ve 1980 tarihleri arasında da büyük gelişim göstermiş, silikon implantlar ve yağ aldırma teknikleri sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır (Lee ve Clark, 2014: 2). Estetik cerrahiye başvuran erkeklerin sayısı da gün geçtikçe artmaktadır: 1985 yılında estetik cerrahiye başvuran erkeklerin kadınlara oranı on altıda bir iken; 2000 yılında bu, altıda bir oranına yükselmiştir (Vigarello, 2013: 245-256). Kuzey Amerika'da 2007 yılında estetik cerrahi uygulamalarının %91'i kadınlara yönelik, kalan %9'un %8'i ise erkeklere yönelik (%1 üçüncü cinsiyet) olarak gerçekleştirilmiştir ve müdahale gören kadınların %76'sı beyazdır (Heyes ve Jones, 2009: 3-9). Uluslararası Estetik Plastik Cerrahi Derneği'nin 2015 yılında gerçekleştirdiği uluslararası araştırmada, 92 ülkede estetik cerrahi operasyonların sayısı 9.641.253 ve cerrahi olmayan estetik operasyonların sayısı 21.696.671 olarak belirtilmiştir. Yine aynı araştırmaya göre, yüz ve baş bölgesinde en çok operasyon yaptıran ülke Brezilya olurken, meme operasyonlarında Amerika Birleşik Devletleri birinci sırada yer almaktadır. Tüm estetik cerrahi ve cerrahi olmayan uygulamaların toplamında yine Amerika Birleşik Devletleri birinci sıradadır. En çok tercih edilen estetik operasyon Botulinum Toxin'dir (botoks). Tüm uygulamalarda başvuran kadınların oranı %85,6 iken; erkeklerin oranı %14,4'tür. Yine bu araştırmaya göre kadınlarda en çok tercih edilen estetik cerrahi uygulamalar meme büyütme, yağ aldırma, göz kapağı ameliyatı, karın germe ve burun şekillendirme olurken; erkekler göz kapağı ameliyatı, yağ aldırma, meme küçültme ve burun şekillendirme ameliyatlarını tercih etmişlerdir (Uluslararası Estetik Plastik Cerrahi Derneği, 2015). Müdahaleler giderek her ırktan, yaştan ve cinsiyetten bireylere yönelik bir hal almaktadır. Bunun yanı sıra güzellik stereotiplerinden doğan damgalamalar hem kadınları hem de erkekleri etkilemeye devam etmektedir.

Odabaş, Sabah gazetesinden (24.07.2004) aktardığı bir haberde, Estetik Plastik Cerrahi Derneği Başkanının Türkiye'de en çok sırasıyla burun, göğüs ve yüz germe ameliyatlarının yapıldığını, estetik cerrahiye başvuran erkeklerin sayısında da artış yaşandığını ve erkeklerin burun ameliyatlarından sonra en çok saç ektirmeyi tercih ettiğini belirtmiştir (Odabaş, 2008: 64-65). Prof. Dr. Haluk Duman ve Uzman Dr. Sadiye Kuş, Türkiye'de erkekler arasında en çok tercih edilen estetik ameliyatlarını; koltuk altı terlemesine karşı botoks, alın ve göz çevresine uygulanan botoks, yağ aldırma, saç ektirme, cilt gençleştirme, göz kapağı kaldırma, meme küçültme, burun ve kulak ameliyatları

olarak belirtmişlerdir (Zinde Türkiye Sağlıklı Yaşam ve Spor Dergisi, 2014 Aralık). Estetik cerrah Prof. Dr. Akın Yücel ile ünlü bir derginin yaptığı röportajda, 2010 yılında Türkiye’de en çok burun ameliyatı yaptırılırken, 2011 yılında yağ aldırmanın en çok tercih edilen operasyon olduğu ifade edilmiştir. Yücel, müdahalelerin artışının nedenlerini şöyle açıklamıştır:

“Yükselen yaşam standartlarına bağlı olarak kişisel bakıma ve görünümüne daha çok özen gösterilmesi. Gerek kadınlar, gerekse erkekler artık yediklerine daha çok dikkat ediyor, daha iyi giyiniyor, daha çok spor yapıyor. Yağ aldırma ameliyatları da yükselmiş olan bu öz-bakım sürecinin bir parçası olarak görülebilir. (...) Türkiye ve İran, ırksal özellikleri nedeni ile dünyanın en çok burun ameliyatı yapılan ülkeleri. Dünyanın önde gelen burun cerrahlarının bir kısmı Türk’tür. Amerika’da en çok burun ameliyatı yapan cerrahların hastalarının önemli bir bölümü Türk, İranlı ve Ermeni’dir. Burun cerrahisinin bu coğrafyada her zaman önemini koruyacağını söyleyebiliriz.” (Formsante Dergisi, 2013 Aralık).

Estetik cerrahinin toplumun birçok kesiminde meşruiyet kazanıp yaygınlaşması, kendi bedenine kontrol etmeyi ve onu titizlikle işlemeyi değerli kılan modern beden kültürünün bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (Odabaş, 2008: 60). Estetik cerrahi, günümüzden on yıl önce daha masraflı bir uygulama iken, şimdi çeşitli sosyo-ekonomik düzeyden bireylerin özellikle de orta sınıfın başvurduğu bir uygulamaya dönüşmüştür; artık ünlülerin değil sıradan bireylerin de yararlandığı bir “yaşam biçimi”dir (Featherstone, 2010: 205).

2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Bu çalışmada estetik cerrahi müdahale görmüş bireylerle gerçekleştirilen alan araştırması aracılığıyla soruna yönelik nitel bulguların elde edilmesi hedeflenmiştir. Niteliksel araştırmalar genelleme iddiası taşımadığından (Kümbetoğlu, 2017: 96) örneklem belli bir amaca göre belirlenmektedir. Rastlantısız olmayan örnekleme tekniklerinden biri olan amaçlı örnekleme tekniği ile oluşturulan bu araştırma örnekleminin seçimindeki ölçüt, katılımcıların en az bir kere estetik cerrahi müdahale görmüş olmasıdır. Meseleyi temsil edici düzeyde olması gereken örneklemin büyüklüğü, araştırmacının çalışmasına ilişkin yeterli düzeyde veriye ve doyum noktasına ulaşmasına göre belirlenmektedir (Kümbetoğlu, 2017: 98). Örneklemin büyüklüğü konusunda doyunluğa ulaşma, araştırmacının farklı veriler elde edemeyeceğini düşündüğü ve tekrar ve tekrar benzer verilere ulaştığı durumu açıklamaktadır (Glaser & Strauss, 2006: 61). Bu araştırmanın örneklemini, araştırmacının teorik doyunluk noktasına ulaştığını düşündüğü 20 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılar, Ankara, İstanbul ve İzmir’de yaşayan, yaşları 20 ile 50 arasında değişen ve farklı amaçlarla çeşitli estetik ameliyatlara

başvurmuş kişilerdir. Estetik cerrahi müdahale görmüş bireyler üzerine yapılan çalışmalar çok büyük bir oranda kadınlar üzerine odaklanmıştır. Estetik cerrahiye başvuran erkeklerin sayısındaki artıştan dolayı artık cinsiyetin müdahale için bir kriter olmayıp giderek cinsiyetler üzeri bir nitelik kazanmasından hareketle, bu çalışmada kapsamı genişletmeye yönelik olarak estetik müdahale görmüş erkeklerden elde edilen bulgulara da yer verilmesinin önemli olduğu düşünülmüştür. 5'inin erkek, 15'inin kadın olduğu katılımcıların tamamı üniversite mezunudur. Estetik ameliyata başvurmuş kişilerde kasıtlı olarak aranılan bir özellik olmamasına karşın görüşmecilerin üniversite mezunu olması bu araştırmanın (belirli bir grubu temsil etmesi bakımından) risklerinden biri olsa da konunun doğası gereği bir temsiliyet problemi yaratacağı düşünülmemektedir. Öte yandan öğrenim durumu, genelde estetik cerrahiye başvuran kişilerin kültürel sermayeleri hakkında bir bilgi sağlamaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça bireyin sosyo-ekonomik koşullarının gelişmesi, estetik cerrahi müdahaleleri daha cazip hale getirmektedir. Ancak düşük sosyo-ekonomik koşullara sahip kişilerin de estetik cerrahiye başvurduğu bilinmektedir.

Ankara, İstanbul ve İzmir'deki estetik cerrahların Türkiye'deki estetik cerrahların toplamının %48'ini oluşturması (Saçak vd, 2014), estetik cerrahi müdahale görmüş bireylerin bu şehirlerde yoğun olarak mevcut olduğunu gösterdiğinden dolayı çalışma grubu, bu kentlerde yaşayan bireylerden oluşmuştur. Aynı zamanda büyük kentlerdeki geleneksel olmayan yaşam biçimi, bireylerin dış görünüşleri üzerinde müdahale yapmalarına daha fazla imkân sağladığından estetik cerrahi ameliyatların bu bölgelerde yoğunlaşması şaşırtıcı değildir. Görüşme yapılacak katılımcıların seçimi Collins ve meslektaşlarının (Collins-Onwuegbuzi-Jiao, 2007) örnekleme şemalarından biri olarak tanımladıkları ve bulunabilirliği ve gönüllülüğü esas alan "elverişlilik" ilkesine göre yapılmıştır. Türkiye'de estetik cerrahiye başvuran kimselerin demografik bilgilerine müşteri gizliliği ilkesinden dolayı ulaşılamaması, elde edilecek verilerde maksimum çeşitliliğin aranmasını zorlaştıran bir durum olmuştur. Estetik ameliyat geçirmiş bireylerin çevresinde genellikle estetik müdahale gören başka kimseler de olmasından dolayı, görüşme yapılacak bireylere ulaşmada daha önce görüşme yapılan bireylerin referansı etkili olmuş ve böylece kartopu örnekleme tekniği ile araştırmaya devam edilmiştir. Kartopu örnekleme tekniği, evrenin büyüklüğü hakkında bilgi sahibi olunmadığı, kaynak kişilerden diğer kişilere ulaşılarak ve bu yüzden de sadece belirli grup veya kişilere ulaşma riskini bünyesinde barındıran bir tekniktir (Kümbetoğlu, 2017: 99).

Meseleye ilişkin niteliksel veriler elde etmenin hedeflenmiş olması nedeniyle deneyimler, tutumlar, algı ve tepkilere yönelik zengin ve kapsamlı bir analiz imkânı sunan görüşme tekniği seçilmiştir. Önceden belirlenen standartlaştırılmış sorulardan ziyade esnek ve genişletilebilir soruları içeren ve katılımcılardan spesifik bilgiler alınmasına imkân sağlayan (Merriam, 2015: 87) yarı yapılandırılmış bir görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Görüşmelerde katılımcıların izinleri alınarak ses kaydı kullanılmış, elde edilen veriler daha sonra analiz edilmek için yazıya dökülerek (deşifre edilerek) çeşitli temalar altında toplanmıştır. Araştırma etiği gereği, katılımcılara kimliklerinin gizli kalacağı bilgisi verilmiştir. Görüşme formunda bireylerin kendi beden algılarına dair sorular yer aldığından ve bireyin bedeni ile girdiği ilişki son derece kişisel ve mahrem olduğundan, görüşme sırasında oluşabilecek kaygı, hassasiyet ve güvensizlik hislerinin yaratılmamasına dikkat edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen ve katılımcıların doğrudan ifadelerinden oluşan veriler, belirli temalar çerçevesinde betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz tekniği, araştırmacının verilerin özgün biçimlerine sadık kalarak, bireylerin söylemlerinden doğrudan alıntılar yaptığı, betimsel bir yaklaşım yoluyla (Kümbetoğlu, 2017: 154) insanların tecrübelerinin nasıl anlatıldığını ve anlamlandırıldığını ortaya koyan araştırma tekniğidir (Merriam, 2015: 193).

Katılımcıların estetik cerrahiye başvurmalarındaki temel motivasyon, dikkat çekmeyecek ölçüde doğal ve güzel bir görünüm elde etmektir. Ancak araştırmanın bulguları, estetik cerrahiye sıra dışı benliği dışa vurmak için ekstrem görünüm kazanmak adına başvuran bireyleri kapsamamaktadır. Bu tarzdan müdahaleler, modern ve postmodern öğelerin yanı sıra geleneksel öğelerin varlıklarını devam ettirdiği Türkiye’de henüz yaygın değildir.

3. Katılımcıların Güzellik Algısı

Kültür endüstrisinin ve egemen güzellik anlayışlarının bireylerin bedenleri ile girdiği ilişkiyi baskıcı birer güç olarak etkilediği aşikârdır. Kültürel yapının yanı sıra toplumsal cinsiyet, sınıf, etnisite ve medya güzelliğe dair normların içselleştirilmesinde büyük rollere sahiptir. Kadın katılımcılardan ideallerindeki güzel/çekici bedeni betimlemeleri istendiğinde *“Bakımlılık, Karakterle uyum, Pozitif enerji yaymak, Giyilen kıyafetin yakışması, Etkileyici bakışlar, Zevk sahibi olmak, Temiz olmak, Orantılı olmak, Doğal olmak, Zarif olmak, Dikkat çekici olmak, Zayıf görünmek, Güzel gülmek, Kadınsı olmak, Uzun boylu olmak, Renkli gözlü olmak, Fit görünmek, Özgüvenli olmak, İdeal olmak”* gibi ifadeler kullanmışlardır. Bu ifadelere bakıldığında, güzelliğin yalnızca cinsiyet özellikleriyle, incelikle, bakımlılıkla, orantılı olmakla değil; aynı zamanda karakter ve davranış özellikleri ile özdeşleştirildiği görülmektedir. Bu, güzellik kavramının istedik karakter ve davranış örüntülerini pekiştirmek için kullanılabilceğini göstermektedir.

Katılımcıların güzelliğe dair açıklamalarında yaş pek bir farklılık yaratmasa da, toplumsal cinsiyet bakımından farklılıklar gözlemlenmektedir. Erkek katılımcıların güzelliği açıklarken kullandıkları ifadeler şunlar olmuştur: *“Erkeksi olmak, Bakımlı olmak, Temiz olmak, Beyaz dişler, Etkileyici bakışlar, Kaslı vücut / fit görünmek, Orantılı beden, Uzun boylu olmak, Şekilli saç ve sakallar, İdeal görünüm, Güzel giyinmek”*. Erkekler ideallerindeki yakışıklı bedeni anlatırken, kadınlardan farklı olarak daha az betimleme yapmışlar ve yalnızca bedensel görünümlere dikkat çekmişlerdir. Oysa kadınlar güzelliği bazı

karakter ve davranış özellikleriyle özdeşleştirmiştir: “güzel gülmek”ten bahseden bir kadın katılımcıya ne kastettiği sorulduğunda, “gülerken otuz iki dişini birden göstermeyen ve yüksek sesle kahkaha atmayan” yanıtını vermiştir. Bir davranışa işaret eden bu yanıt, katılımcının kadın güzelliğine dair cinsiyetçi normatif davranış kalıplarını nasıl içselleştirdiğini ve güzelliğe atfedilen ahlaki nitelikleri örneklemektedir.

Erkek katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında, uzun boylu olmak dışında güzelliği açıklayan niteliklerin hepsinin sonradan kazanılabilir fiziksel nitelikler olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra ideal erkek ve kadın bedeni anlayışlarında temiz ve bakımlı olmak, orantılı olmak, etkileyici bakışlara sahip olmak ve uzun boyluluğa vurgu gibi benzeşen açıklamalar mevcuttur. Türkiye’deki boy ortalamasının Batılılarla karşılaştırıldığında daha kısa olduğunun düşünülmesinin, ülkemizde uzun boyun seçkin bir özellik olarak ortaya çıkmasında ve bundan dolayı güzel olarak ele alınmasında etkili olduğunu düşündürmektedir.

Çirkin olmak, güzellik standartlarının dışında kalmak, günümüzde birey için ağır bir yükür ve çeşitli toplumsal yaptırımları vardır. Katılımcılar, güzel ya da çirkin olmanın sosyal hayatta yarattığı sonuçların farkındadır. Katılımcılardan biri çirkin olarak adlandırılmanın sonuçlarını şöyle örneklendirmiştir:

“Yeni tanıştığınız bir insanı ilk etapta karakterine göre değerlendiremezsiniz, dolayısıyla kişinin güzel veya çirkin olması sizde istemsizce görüşmeyi uzun veya kısa tutma, anlattıklarını ciddiye alma veya geçiştirme eğilimine yönelir. Güzelliğin sosyal hayata pozitif bir etki sağladığı da bilimsel araştırmalarca kanıtlanmış bir durum zaten. Çirkinsen her duruma eksi bir ile başlıyorsun” (Erkek, 25, burun estetiği).

Katılımcı yukarıdaki ifadesinde ilk izlenime vurgu yapmaktadır. Goffman (2014: 24-25) etkileşimin ilk halkası olarak gördüğü ilk izlenimlerin çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Birey, dış görünüşünün yarattığı ilk izlenimin önyargılar oluşturabileceğinden dolayı bedenini nasıl sunulacağına dikkat etmekte, çeşitli tekniklere başvurmaktadır. Estetik cerrahi bedenini sunumunda karşılaşılan problemlerle başa çıkma ve istenilen ilk izlenimi yaratma tekniklerinden birisi olarak görülebilir.

Postmodernitede güzellik, yaşamın tüm yönleriyle bir bütün olarak algılanır. Güzel bir beden, başarılı bir kişiye işaret eder. Bir araştırma, bireylerin fiziksel olarak çekici buldukları kişileri daha dışa dönük, sosyal yetenekleri olan ve popülerlik gibi bazı olumlu sonuçlar¹ doğuran karakterle ilişkilendirdiklerini ortaya koymuştur (Eagly ve diğerleri, 1991’den aktaran; Hildebrandt ve Latner,

¹ Ülkemizdeki sıklıkla kullanılan atasözlerinden biri de bu durumu desteklemektedir: “Yüzü güzel olanın huyu güzel olur”

2007: 210). Başka bir araştırmaya göre çekici bulunan kişiler aynı zamanda olduğundan daha zeki olarak algılanmaktadır (Chai, Allred, Grossnickle, Lee, 1998'den aktaran; Hildebrandt ve Latner, 2007: 211). Dolayısıyla estetik cerrahi yalnızca güzel görünmek için değil, güzel görünmenin avantajlarından yararlanmak için başvuru bir uygulamadır.

4. Katılımcıların Kozmetik Ürün Kullanımı

Kozmetik sektörünün devasa boyutlara ulaştığı ve kadın bedeninin kozmetik ürün tüketimi ile metalaştırıldığı yaygın olarak bilinir. 1990'lı yıllardan itibaren erkek bedeninin medyada giderek daha fazla görünürlük kazanarak seyredilen bir nesneye dönüşmesi, onun metalaşmasına ve estetikleştirilmesine katkıda bulunmuştur (Seidler, 2013). Erkek bedeni, onunla alakası olsun ya da olmasın, reklamlarda sıklıkla kullanılmaktadır (Mataix, 2012: 655). Erkek bedeninin görünürlüğünün artmasındaki temel motivasyon, onları tüketime teşvik edebilmektir. Erkeğin kadına baktığı ve kadının kendisini bakılan bir nesne olarak gördüğü klasik görme biçimleri değişip erkeğin bedeninin de giderek bakış nesnesine dönüşmesi, erkeklerin de bedenleri ile ilgili kaygılarının artmasına neden olmuştur. (Gill vd, 2005: 4-5). Sosyologlar erkek bedeni üzerindeki bu değişen algıyı, sosyal kurumlarda feminenliğin artan görünürlüğünün sonucu olarak gelişen kaygıyla, kısaca erillikte yaşanan bir kriz ile ilişkilendirmektedir (Atkinson, 2006: 248). Bundan dolayı erkeklerin kozmetik ürün kullanımı da gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Reklam endüstrisi, cinsel eğilimine bakmaksızın görünüşüne özen gösteren erkekleri tanımlamak için metroseksüel kavramını ortaya atmış ve tüketim için yeni bir kimlik inşası süreci ortaya çıkmıştır. Metroseksüel erkek kimliği kentli zevklere sahip, aynanın karşısında uzun vakit geçiren, düzenli spor yapan, cilt ve saç bakımını ihmal etmeyen, moda uygun giyinen, alışveriş yapan ve bedensel görüntüsünü sürekli olarak geliştiren kişileri tanımlamaktadır (Hall, 2014: 19-33). Hem klasik erkek kimliği hem de metroseksüel erkek kimliği tanımlamaları maskülen imajlar doğrultusunda inşa edilmektedir ve bu inşa görünümüne giderek daha fazla odaklanmaktadır (Hall, 2014). Türkiye'de 5-6 yıl öncesine kadar kozmetik ürün satan mağazalarda erkeklerle yönelik ürünlere ayrılan bölüm birkaç raf iken; günümüzde çok daha geniş reyonlar erkeklerle yönelik tüketim ürünlerinden oluşmaktadır. Bu ülkemizde geleneksel erkek kimliği tanımlamalarının değişim sürecinde olduğunun bir göstergesidir. Metroseksüel erkek kimliği ile geleneksel erkek kimliği tanımlamalarının çatışmasına kendisini metroseksüel olarak tanımlayan katılımcının ifadesinden örnek verilebilir:

"Nivea'nın şeffaf dudak koruyucuları var ya, onlardan kullanıyorum kışın dudaklarım kuruyor diye. Bazen arkadaşlar dalga geçiyor sürerken feminen misin diye ama sürmezsem de dudakların kurumuş diyecekler. Geleneksel tavırları bırakmak lazım artık bakımsız erkekler beğenilmiyor çağımızda." (Erkek, 27, burun estetiği)

Bireylerin kozmetik ürünleri satın alması için öncelikle güzel olmanın önemli olduğunu, güzelliğin de çeşitli ürün ve uygulamalarla geliştirilebileceğini öğrenmesi gerekmektedir. Meme büyütme ameliyatına başvuran ve estetisyenlik mesleğine mensup 23 yaşındaki katılımcı, güzelliğin ön planda olduğu bir ortamda yaşadığı için kozmetik giderlerinin aylık ortalama 800 TL civarında olduğunu ve giderek arttığını belirtmiştir. Genç kadınların kozmetik harcamalarına daha çok önem verirken, orta yaştaki kadınların giyim harcamalarına daha çok önem verdiği söylenmektedir (Sarıkaya, 2007'den aktaran; Gümüş vd, 2015: 10). Buna paralel olarak, orta yaştaki kadın katılımcılar ideallerindeki güzelliği anlatırken daha çok giyim-kuşama vurgu yapmış, öte yandan genç katılımcılar cilt güzelliğini ön plana çıkarmışlardır. Katılımcıların kozmetik ürün ve uygulamalara harcadığı miktar ayda ortalama 20 TL'den 900 TL'ye kadar değişkenlik göstermektedir. Burada kozmetik ürünlere harcanan miktarın aralığının geniş olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların kozmetik ürün ve uygulamalara harcadığı miktar aylık ortalama 220 TL'dir. Görüşmecilerin kozmetik ürünlere harcadığı miktarın artması, daha sonra estetik cerrahi müdahale görme konusundaki fikirlerini etkilememiş gibi görünmektedir. Örneğin, kozmetik ürünlere ayda ortalama 20 TL harcadığını belirten katılımcı, daha güzel görünmek adına tekrar müdahale görmeyi düşündüğünü belirtmiştir. Burada estetik cerrahinin artık lüks bir uygulama olmaktan çıkmasının, kozmetiğin aksine kalıcı çözümler sunmasının bir etkisi bulunmaktadır.

Estetik cerrahiye başvuranların, egemen güzellik normlarını daha fazla içselleştirdiğinden dolayı kozmetik ürünleri tüketim miktarlarının yüksek olacağı fikri ilk başta akla gelse de, görüşmelerden elde edilen bulgular sonucunda estetik cerrahiye başvurma ve kozmetik ürün kullanımı arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığı görülmektedir. Kozmetik ürün kullanımının temel amacının güzellik olduğu varsayımıyla birlikte, aslında bu durum estetik cerrahinin yalnızca güzel görünmek için değil; toplumun normaline uymak için yapıldığı savını desteklemektedir. Ancak elbette güzel görünmek amacıyla kozmetik ürünler kullanan bireylerin estetik cerrahiye başvurma olasılığı, güzellik normlarının içselleştirilmesi ve beden algısı bağlamında düşünüldüğünde, kozmetik ürünler kullanmayan bireylere oranla daha fazla olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

5. Beden, Medya ve Estetik Cerrahi

Beden algısı, içselleştirilme ve sosyal karşılaştırma süreçleri gibi faktörlerle ilişkili olmakla beraber, medyadaki görüntü ve mesajlardan etkilenen ve sabit olmayan bir yapıdadır. Ünlülerin imajlarıyla daha sık karşılaşmak, hâkim güzellik anlayışlarının daha çok içselleştirilmesine neden olabileceği için bedensel kaygılar ve kendi kendini nesneleştirme durumu daha sık ortaya çıkabilmektedir. Bir araştırmada, Instagram görsellerin paylaşımına dayanan bir sosyal medya aracı olduğundan, diğer sosyal medya araçlarına göre daha fazla

bedene yönelik kaygı yarattığı iddia edilmiştir. Instagram'da sıklıkla karşılaşılan fitspiration² görselleri, metalaşmış ve parçalanmış bedenleri içermektedir ve bireylerin bedensel kaygılarına kaynaklık etmektedir (Fardouly vd., 2018: 1381-1382). Ancak öte yandan, kişilerin yaptığı karşılaştırmaların, genelde ünlülerden çok arkadaşları, akrabaları ve diğer tanıdıkları ile yaptığı karşılaştırmalar olduğu söylenmektedir (Fardouly vd., 2018).

Daha yirmi yıl öncesinde var olmayan kozmetik ve estetik uygulamaların insanlar tarafından hızlıca benimsenmesini destekleyen medya, bireylerin bedenleriyle kırılgan bir ilişki içine girmesinde etkili olmaktadır. Hem kadınlar hem erkekler için dergilerde yansıtılan ideal beden imgeleri, bireylerin bedenleri ile ilgili kaygı duymalarına yol açmaktadır. Bu kaygı "anorexia nervosa" gibi ölümcül derecede aç kalma ile veya "athletica nervosa" gibi aşırı spor yapma ile sonuçlanabilmektedir (Featherstone, 2010: 201). Takıntılı bir biçimde vücut geliştirme anlamına gelen genellikle erkekleri etkileyen "bigorexia", tıbbi otoritelerce henüz bir hastalık olarak tanımlanmasa da, vücut dismorfik bozukluğu olarak sınıflanmaktadır. Tıpkı anoreksikler gibi, bigoreksikler de kendi bedenleri hakkında çarpıtılmış bir beden algısına sahiptir. Bu yeni bozukluk, bedenlerini çok küçük olarak gören bireyleri devamlı egzersiz yapmaya itmektedir (Mataix, 2012: 656).

Jones, moda ve estetik cerrahinin oluşturduğu tüketim odaklı şekillenen kültürün iki boyutlu ve üç boyutlu görünüm arasında bir gerilim yarattığını iddia eder. Yani bu kültür, gerçek ile sanal, canlı ile temsil edilen arasında bir gerilim oluşturmaktadır. İki boyutlu ve üç boyutlu küresel moda dünyasında karmaşık bir ilişki bulunmaktadır. Gösterişli dergilerdeki görüntüleri "3D sokak modası"na uyarlayan kişiler, fotoğraf çekilerek iki ve üç boyutlu alan arasındaki döngüyü sağlamış olurlar (Jones, 2012: 194-195). Aşağıda katılımcının ifadesi bu döngünün nasıl gerçekleştiğine dair bir örnek teşkil etmektedir:

"Instagrama resim koymadan hemen önce abdominal ve biceps [karın ve kol kaslarımı] çalıştırıyorum ne yalan söyleyeyim. Daha güçlü kuvvetli görünmek hoşuma gidiyor bir de güzel yorumlar alınca daha da iyi oluyor. Gelen yorumlar beni daha iyi görünmem için motive ediyor." (Erkek, 27, burun estetiği)

Postmodernitede yaşlı beden öteki bedenlerden bir tanesi olduğundan dolayı, güzellik söz konusu olduğunda yaşlı bedenlerden bahsedilmez. Eğer medyada yaşlı bedenün güzelliğinden bahsedilecekse, mutlaka onun ne kadar genç görüldüğü vurgulanır. Medyanın bir ilgisi de estetik cerrahiye başvurmuş yaşlı ünlülere yöneliktir; onların yaptırdıkları müdahaleler haber değeri taşımaktadır. Medya, estetik cerrahinin meşrulaştırıldığı temel alandır. *Extreme*

² Fitness (formda olma, zindelik) ve inspiration (ilham, esinlenme) kelimelerinin kombinasyonundan oluşturulan ve egzersiz yapıp sağlıklı yeme tavsiyelerinde bulunmaya işaret eden bir terimdir.

Makeover adlı televizyon programı, sıradan görünümlü bireyleri estetik cerrahiye kullanarak çok daha göz alıcı kişilere dönüştürmeyi hedefleyen programlardan biridir. Bu programın benzerleri ülkemizde de yayınlanmıştır. Amerika'da 2002 yılında bu programın yayınlanmasından itibaren, estetik operasyonlara başvuran kadınların sayısında %44'lük bir artışın gözlemlendiği dile getirilmektedir (Blum, 2007: 34'den aktaran; Featherstone, 2010: 205). Odabaş (2008: 63-70) Türkiye'de medyada estetik cerrahinin nasıl sunulduğu ile ilgili yaptığı araştırmada, gazetelerde estetik cerrahi ile ilgili kullanılan görsellerde, "koyu tenliler" in, "başörtülüler" in, "özürlüler" in, "yaşlı erkekler" in, "şişmanlar" in ve "kadın estetik cerrahlar" in yer almadığını, hatta "Özürlülere Ücretsiz Estetik" başlıklı bir haberde bile erkek estetik cerrahin görselinin kullanıldığını ortaya koymuştur. Odabaş ayrıca estetik cerrahinin temsilinin "toplumdaki hâkim değerleri, kodları teyit eden hatırlatıcı 'aşılar' la", erkek estetik cerrahların söylemlerine başvurularak, "cinsiyetçi, sınıfsal, etnik, garbiyatçı" ayrımları pekiştiren bir biçimde yapıldığını belirtmiştir.

Medyanın estetik cerrahiye meşrulaştırmasının yanı sıra, kişilerin estetik cerrahlar hakkında araştırma yaptığı bir alan olduğu görülmektedir. Katılımcıların estetik cerrahlarını seçmelerinde etkili olan faktörleri açıklamaları istendiğinde aşağıdaki yanıtlar alınmıştır: *"Arkadaş tavsiyesi, Doktorla iletişimin olumlu olması, Doktorun sonuca dair güven sağlaması, Uzmanlığı ve önceki deneyimleri, İnternet üzerinde yapılan olumlu yorumlar, Uygun fiyat sunması, Doktorun bir tanıdık olması, Ünlülerin de başvurduğu popüler bir doktor olması"*. Bu yanıtlarda medyanın rolünün yanı sıra yakın çevrenin ve uzmanlık gücünün etkisi göze çarpmaktadır.

6. Estetik Cerrahiye Başvurmada Etkili Olan Motivasyonlar ve Müdahalenin Gündelik Yaşama Etkileri

Güzel bedene sahip olmamanın dezavantajlı bir durum olması, güzellik adına riskli uygulamalara başvurulmasını beraberinde getirmektedir. Örneğin, Antik Yunan'da kadınların daha çekici görünmek adına göz bebeklerine geçici körlük durumu yaratan ve göz bebeklerinin büyümesine yarayan atropin³ damlattıkları söylenmektedir (Al, 2014: 2). Estetik cerrahi de güzellik adına başvurulmuş riskli uygulamaların çağdaş versiyonudur. Burun düzeltme operasyonu geçiren katılımcılardan birisi, ameliyat sırasında oluşan komplikasyon yüzünden müdahale sonrasında bir yıl düzenli olarak doktorunu ziyaret etmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Böyle bir riskin olduğunu bilmediğini, ancak bu durumun doktor ziyaretlerinin ücretsiz olması nedeniyle kendisi için büyük problem oluşturmadığını belirtmiştir. Estetik cerrahiye başvuran bir kimse, cerraha güvenerek ve onunla işbirliği yaparak risk almaktadır. Bireyler

³ Atropa belladonna: oldukça zehirli bir bitki, güzelavrat otu. İtalyanca "güzel kadın" anlamına gelen belladonna, yine göz bebeklerini büyütmek amacıyla Rönesans İtalya'sında kadınlar tarafından kullanılmıştır (Al, 2014: 2).

müdahalenin riskleri ve kazandıracaklarının farkındadır ve müdahale görmeye karar verdiklerinde riskleri hesaplamış olmaları muhtemeldir.

“Ameliyat çok sancılı geçti sekiz saat sürdü. Kafamı tıraş ettikten sonra yüz yüz elli iğne vuruyorlar, geç oluyor uyuşması. Ekimden sonra ağrı ve yanma oldu. Dokunmak yasak olduğundan bir hafta sandalyede uyudum. Bir yere değdi mi kafa saçlar tekrar dökülüyor o yüzden dikkatli olmak gerekiyor. Ameliyat sonrası kafa kaza geçirmiş gibi kıpkırmızı yüz de şiş oluyor. Bir aylık ev hapsi yaşadım bu yüzden.” (Erkek, 25, saç ekimi)

Bireyi risk almaya yönelten beden memnuniyetsizliğidir. Beden ölçülerinin sabit kalmaması bireylerin daima beden memnuniyetsizliğine açık olacağı anlamına gelmektedir. Katılımcıların beden memnuniyetsizliğinden kurtulmanın bir yolu olan estetik cerrahiye başvurmalarındaki temel motivasyonlar şunlardır:

Görünür Motivasyonlar:

- *Daha kadınsı/erkeksi görünme*
- *Daha ince görünme*
- *Daha genç görünme*
- *Daha orantılı bir yüze sahip olma*
- *Daha sıradan görünme/dikkat çekmeme*
- *Kendini daha çok beğenme arzusu*
- *İş yaşamında daha başarılı olma*
- *Kozmetik ürünlerden daha kalıcı sonuçlar arama*

Örtük Motivasyonlar:

- *Yakın çevre tarafından takdir edilme*
- *Karşı cinsi etkileme/duygusal ilişkilerinde etkili olacağına inanma*
- *Psikolojik gelişim ya da destek sağlayacağına inanma*
- *Benlik ve beden arasındaki uyumsuzluğu giderme*
- *Seçkin bir görünüm kazanma*
- *Sosyal gruplar tarafından kabul görme*
- *Etnik görünümünden kurtulma*
- *Damgalamalardan kaçınma*

Yukarıda görünür motivasyonlar olarak sıralananlar, katılımcıların açıklamalarında doğrudan bulunan ve gördükleri müdahaleyi meşrulaştırmada kullanmaktan çekinmedikleri ifadelerdir. Örtük motivasyonlar olarak belirtilenler ise, katılımcılardan alınan yanıtlarda açıkça yer almayan ancak dolaylı yollarla işaret edilen motivasyonlardır. Bu motivasyonlar, bireyin toplum içinde var olma çabasına işaret etmektedir. Katılımcıların en büyük arzusu, dikkat çekici bir güzelliğe ulaşmak değil, toplumun ideal beden normlarının sınırları dâhilinde olmak, topluluğa karışmaktır. Estetik cerrahi, bir yandan yetersiz olduğu

hissettirilen bedenler için “grubun içinde kalmayı” sağlayan ve öte yandan bireyi normallığın sınırları içine hapseden bir uygulamadır. Burun düzeltme ameliyatları bu durumun en belirgin örneklerindedir. Burun şekli, etnik bir damgadan kaynaklı ayrımcılığa yol açabileceği gibi, yüzün orantısını bozduğu durumda da çirkinliğe neden olacaktır. Sağlıklı olduğunun bir göstergesi olan orantılı bir yüz, hem evrimsel süreçlerin hem de bundan dolayı tarihsel açıdan sürekliliğe sahip bir güzellik algısının hedefidir.

Benlik inşasının bir parçası olarak bedeni kişiselleştirme, farklı görünme motivasyonu ile estetik cerrahiye başvurulabilir. Beden deldirme, boynuz taktırma, hayali bir karaktere veya bir ünlüye benzemek için yapılan cerrahi müdahaleler buna örnektir. Ancak bu uygulamalar postmodern kültüre işaret ettiği ve Türkiye'nin tam anlamıyla postmodern bir kültüre sahip olmadığından dolayı Türkiye'de sıklıkla başvuru alan uygulamalar olmamaktadır. Bazı estetik ameliyatların daha feminen ya da daha maskülen görünme motivasyonu ile yapıldığı görülmektedir (örneğin; kadınlarda meme büyütme ve erkeklerde meme küçültme ameliyatları) ve bu tarz ameliyatlar toplumsal cinsiyet normlarına dayalı güzellik anlayışını pekiştirmektedir. Bir başka örnek, postmodern güzellik anlayışının incelik idealinin bir sonucu olarak gerçekleştirilen müdahalelerdir. Yağ aldırma gibi ameliyatlar, bireyin diyet ve egzersiz yoluyla kurtulamadığı kilolarından kısa sürede kurtulmayı ve böylelikle arzu edilen ince bir bedene kavuşmayı sağlamaktadır. Dahası daha genç görünmek amacıyla başvuru alan (kırıksıklık giderme, göz altı torbalarını yok etme gibi) ameliyatlar vardır. Yaşlı beden postmodern kültürün ötekilerinden biridir. Günümüzde güzelliğin gençlikle özdeşleştirilmesinden ve yaşlılığın istenmeyen bir olgu olmasından dolayı bireyler oldukları yaştan daha genç görünmeyi istemekte, daha genç görünmenin de daha genç bir “ben” yaratacağını düşünmektedirler. Başarılı yaşlanma kavramının ortaya çıktığı günümüzde estetik cerrahi, yaşlanma belirtilerinin yok edilmesinde önemli bir rol oynamakta ve bazı yaşlı kimseler için bir yaşam tarzı haline gelmektedir.

Katılımcılar estetik cerrahinin gündelik yaşamlarında nasıl bir etki bıraktığını açıklarken, aşağıdaki konulara değinmişlerdir:

- o *Daha rahat kıyafet seçimi*
- o *Özgüvenli duruş ve hareket*
- o *Müdahale görülen bölgeye karşı daha dikkatli davranmaya başlama*
- o *Sosyal medyada daha aktif yer alabilme*
- o *Karşı cins ile olan ilişkilerin iyileşmesi*
- o *Rahatlıkla fotoğraf çekilebilme*
- o *İnsanların rahatsız edici bakışlarından veya sorularından kurtulma*
- o *Aynaya rahatça bakabilme*
- o *Yeni iş olanaklarına sahip olma*

Bu yanıtlarda göze çarpan müdahale sonrası artan özgüven ve yaşanan psikolojik iyileşmenin yarattığı sonuçlardır. Bu konuya bir sonraki

başlıkta değinilecektir. Bauman (2004'ten aktaran: Elliott, 2008: 123), yirmi birinci yüzyılın temel kaygısının elden çıkarılabilirlik (disposability) olduğunu ve insanların dışlanmaktan, reddedilmekten, bir kenara atılmaktan korktuklarını belirtmiştir. Elliott (2008: 122-131), bu korkuyu ekonomik ve psikolojik faktörlerin şekillendirdiğini dile getirmiştir. Estetik cerrahinin yaygınlaşmasının bu dışlanma ve reddedilme korkusuyla güçlü bir ilişkisinin bulunduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Kariyer hedeflerini gerçekleştirmek isteyen kişilerin bedensel görünümüne son derece dikkat etmesi gerekir. Hizmet sektöründe bedenün sunumunun önemli olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra yüksek itibarlı mesleklerde de çekici görünmek önemlidir. Çalışan kadınların bakımlı ve fit görünümü olmasının iş yaşamında onları daha verimli ve başarılı kıldığı önyargısı mevcuttur. Kadınlar, erkeklerin dünyasında başarıyla ilişkilendirilen "kadınsı olmayan" özellikleri telafi etmek için kadınsılıklarını göstermek zorundadırlar (Reischer & Koo, 2004: 313). Elliott'un görüşme yaptığı bir estetik cerrah, uygulamalarının yaşamları ve özellikle de iş yaşamını geliştiren bir yapıda ve aynı zamanda ekonomik gelişimle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bireyler daha genç ve dinamik bir görüntü kazandıklarında iş fırsatlarının artacağını farkındadır (Elliott, 2008: 17). Yağ aldırma operasyonuna başvuran katılımcı (Kadın, 38), iş yaşamında insanların onu daha da dikkate aldığını belirterek bu durumu örneklendirmiştir.

7. Benlik ve Estetik Cerrahi

Goffman, benliği ön bölge ve arka bölge olmak üzere iki alanda ele almıştır. Ön bölge toplumsal performansların ve vitrinin sergilendiği alan iken; arka bölge bireyin performansını geride bırakarak toplumsal sahnenin dışına çıktığı, rahatladığı alandır (Goffman, 2014: 112). Bedenlerin kullanımı ön ve arka bölgede değişkenlik göstermektedir. Estetik cerrahi operasyonlar yoluyla bedene uygulanan kalıcı müdahaleler hem ön hem arka bölgeyi etkilediğinden, bireyin bedene yapılan müdahaleyi yok sayabileceği bir alan olmamaktadır. Birey arka bölgede estetik cerrahi müdahale yoluyla elde ettiği görüntüyü bedeninin bir parçası olarak içselleştirirken, ön bölgesinde vitrininin bir ögesi olarak düzenlemektedir.

Estetik cerrahiye başvuran kişiler, benlik ve bedenleri arasında bağ kurmak için iki tür çaba göstermektedir. Öncelikle onlar kendilerini müdahale görmeyi hak ettiklerine ikna etmelidir; böylelikle müdahaleyi ideolojik ve psikolojik açıdan meşru kılacaklardır. İkinci olarak, düzeltilmiş görüntülerinin benlikleriyle bağlantılı olduğundan emin olmalıdırlar (Gimlin, 2000: 96-97). Ancak bu ikinci türden çabanın, beden ve benliğin sabit yapılar olmamasından dolayı ilki gibi bir seferlik değil, sürekli olarak gösterilmesi gereken bir çaba olduğu ortadadır.

Katılımcılar estetik cerrahi müdahale sonrasında elde ettikleri görüntüyü benlikleri ile uzlaştırabilmiş görünmektedir; onlar estetik cerrahiden memnun

kaldıklarını belirtmişlerdir. Memnuniyetsizlik ifade eden birkaç görüşmeci, memnuniyetsizliğin ağrı ve sağlık problemlerinden kaynaklandığını ve ilk 2-4 hafta sürdüğünü, bu süreçten sonra memnun kaldıklarını eklemişlerdir. Estetik cerrahinin gündelik yaşamlarında değişiklik yarattığını ve bu durumun onları mutlu ettiğini bazı katılımcılar şöyle dile getirmişlerdir:

“Açıkçası hayatta verdiğim en doğru karar olduğunu düşünüyorum. Zannettiğim gibi hayatım değişmedi ama kendime baktığımda aynada güzel bir kadın görüyorum. Fotoğraflarda hep aynı açıdan bakmak zorunda değilim ve haberim olmadan fotoğrafımı çekebilirler mesela kameralardan kaçmıyorum artık çünkü yandan bakıldığında da gayet güzel bir burnum var. O fotoğrafları yakma isteği duymuyorum.” (Kadın, 25, burun estetiği)

“Daha güzel, tamamen bir kadın gibi hissediyorum şimdi. Gururla bikinilerimi giyebiliyorum mesela. Yolda daha özgüvenli yürümeye başladığımı hissettim. Bunlar önemli şeyler kişiliğini etkiliyor.” (Kadın, 23, meme büyütme)

“Daha çeşitli kıyafetler giyebiliyorum. Giydiğimi kendime yakıştırıyorum alışveriş bir işkenceye dönüşmüyor artık daha keyifli oldu.” (Kadın, 48, meme küçültme)

Bazı araştırmalar bedene yapılan dövme, piercing veya estetik müdahale gibi modifikasyonların duygusal veya psikolojik problemlere bir çözüm olarak yorumlanabileceğini iddia etmektedir (Atkinson, 2006: 254-254). Aşağıda katılımcıların özgüven artışına işaret eden ifadeleri psikolojik iyileşme meselesini örnelemektedir:

“Göbeğime bakıp depresyona gireceğime bıçak altına yatıp bikinilerin içine girerim” (Kadın, 38, yağ aldırma)

“Aynaya bakıyorum bir boşluk... Tarak kullanamıyordum. Motivasyonumu ve özgüvenimi düşürüyordu seyrek olması saçlarımın. Fotoğraflara bakıyorum moralim bozuluyordu. E [saç ekimi] yaptırdıktan sonra özgüvenim hızlıca yükseldi, kendimden daha emin yürüyorum hatta. Tarak aldım kendime. Bir daha yaptırır mısın desen yine yaptırırdım çok memnunum hem psikolojik hem fiziksel olarak.” (Erkek, 25, saç ekimi)

Antropolog Rebecca Huss-Ashmore, estetik cerrahiye başvuranlar için bu deneyimin iyileşme ve dönüşümü ifade ettiğini, ancak iyileşme ve dönüşümün cerrahi müdahaleyle değil, hastalar ve cerrahlar arasındaki operasyon öncesi ve sonrasında başvuru dil aracılığıyla gerçekleştiğini ifade etmektedir (Jones, 2008: 78). Elbette estetik cerrahide bir hastalığın getirdiği problemlerden kurtulup iyileşme durumu yoktur, psikolojik ve toplumsal açıdan bir iyileşme söz konusudur.

8. Bedenin Parçalanması

Günümüzde bireyin kendi bedeni ile girdiği ilişki değişmektedir. Kapitalizm, bedeni kârlı kılmak adına onu parçalar ve bu parçaları yeniden dönüştürmeye teşvik eder (Çabuklu, 2007: 138-139). Bedenin “yetersiz bölgeleri” bedenden ayrı olarak değerlendirilir ve bu da bedenin parçalarına yabancılaşmaya yol açar. Yukarıda belirttiği gibi, güzellik anlayışlarının sürekli değişmesi ve bedenin her parçasının estetize edilmesi bireyi tekrar müdahaleye başvurmaya itebilir. Lacan’ın terimiyle parçalanmış bedenin tek amacı kendi kendisinin inşasıdır. Bedenleşme süreci önce bedeni keşfetme, sonra parçalara ayırma ve daha sonra tekrar düzene koyma şeklinde gerçekleşir (Ergenekon, 2006: 87-88). Önce bedenin “çirkin” olduğu keşfedilir, daha sonra bedenin parçaları tek tek estetize edilir ve estetik cerrahi ile bu parçalar düzenlenerek bütünlük tekrardan sağlanmış olur.

Bedene müdahale sonucunda elde edilecek görüntü için acı çekmek, pek çok kişi için katlanılabildir (İnceoğlu & Kar, 2016: 85-86). Birey cerrahi müdahale sürecinde/sonrasında acı çekeceğini bilir, ancak tıpkı ruhani nedenlerle çekilen bedensel acılar gibi, vadedilen görüntüye ulaşacağını bildiğinden bu acılara aldırılmaz. Örneğin katılımcılardan biri acı ve müdahale ile olan ilişkisini şöyle açıklamıştır:

“İlk hafta yüzüm şişti burnum şişti. Mosmordu. Allah dedim bir insan kendine bunu neden yapar? Keşke olmasaydım dedim. Bir de ailem falan pek destek olmadı kızdı bana kendine neden böyle bir şey yaptın diye. İlk iki hafta çok pişmandım keşke olmasaydım falan dedim. Nefes alamıyorum konuşamıyorum ağrım var. Yavaş yavaş geçti. Düzelinece memnun olmaya başladım.”
(Kadın, 22, burun estetiği)

Bedenlerin parçalanma sürecinde Jennifer Lopez kalçası, Angelina Jolie dudağı gibi güzel beden stereotipleri oluşturulmaktadır. Bedenin parçalanıp metalaştırılmasıyla ve güzellik stereotipleriyle bireysellik kaybolmaktadır. Kişinin yabancılaşan bedenini bir bütün olarak algılaması giderek güçleşmekte, bu da benliğin parçalı bir hale bürünmesi anlamına gelmektedir. Kişinin, bütünlüğünü tekrar sağlamak için daha fazla kozmetik ürün tüketimi ya da estetik cerrahiye başvurma olasılığı artmaktadır. Estetik cerrahi, her ne kadar kişiye özel imajlar sunsa da genelde tektipleştirici ve yerel çeşitlilikten uzaklaştıran bir yapıdadır. Belki de burada estetik cerrahinin ne amaçla kullanıldığından ziyade (nihayetinde bedene ilişkin tatmini artırma amacı taşıyacaktır), bireyin bireyselleşme-tektipleştirme ikiliğinin hangi noktasında bulunduğu önem kazanmaktadır. Benliğin dışavurum aracı olarak estetik cerrahi (bireyselleştirmeyi sağlayan müdahaleler) ile benlik ve bedeni uzlaştırma aracı olarak estetik cerrahi (tektipleştirmeyi sağlayan müdahaleler) arasında ayırım yapılabilir. Şöyle ki, bazı estetik cerrahi müdahaleler toplumda baskın olan değerleri gözetererek gerçekleştirilmez; bunlar bireyselleşmeyi

sağlayan müdahaleler olarak görülebilir ve postmodern kültüre özgü bir durumdur. Bazı müdahaleler ise baskın güzellik ideallerinin yeniden inşasından başka bir şey değildir ve bu türden müdahaleler tektipleşmeyi beraberinde getirmektedir. Katılımcılar, bu ikinci türden müdahalelere başvurmuşlardır ve dolayısıyla tek tipleşme ve bireyselliğin yitimi sürecine katkıda bulunmuşlardır.

Beden parçalarının estetikleştirilmesinin bir diğer sonucu ise kişiler arasında yeni bir sosyalizasyon biçimi oluşmasıdır. Sosyal ortamlarda bir kadının yüzündeki sivilcelerden şikâyet etmesi ve diğerlerinden ona çeşitli kozmetik ürün tavsiyeleri gelmesi olağan bir durum olmuştur. Güzellik merkezlerinde sıra bekleyen kişiler arasında gerçekleşen, tavsiyeler, şikâyetler ve deneyimler içeren sohbetler güzellik kültürünün inşasını pekiştirmektedir. Bu, estetik cerrahi operasyonlar için de geçerlidir. Örneğin bir katılımcı (Kadın, 24, burun estetiği) ameliyat olmadan önce internet yoluyla daha önce ameliyat olmuş kişilerle iletişime geçip uzun süren sohbetler ettiğini belirtmiştir. Özellikle kadınlar arasında bedenin sorunlu bölgeleri, kozmetik ürünler veya estetik operasyonlar hakkında sohbet etmek gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir.

9. Estetik Cerrahi Meşrulaştırma

Goffman (2014: 159), "(D)avranış kodları, damgalanmış bireye sadece siyasal bir platform, 'ötekine' nasıl davranması gerektiğine ilişkin basit bir kılavuz sunmakla kalmazlar; aynı zamanda ona, kendi benliğine ilişkin uygun tutumun ne olması gerektiğine ilişkin reçeteler de sunarlar" demiştir. Örneğin şişman bir kişi nefisini kontrol etmelidir ve az yemelidir. Selülitleri olan bir kadın onları yok edemiyorsa saklamalıdır. Katılımcılardan biri, güzelliğe ilişkin davranış kodlarına örnek oluşturacak biçimde kadınların her zaman bakımlı olması gerektiğini vurgulamıştır:

"İnsan evden çıkmadan en az 15-20 dakika aynaya bakmalı. Hiç makyaj yapamıyorsa en azından bir ruj bir rimel sürsün kadınlar. Ben makyaj yapmadan dışarı çıkmıyorum. Kadın dediğin her daim bakımlı olacak. Sokaktan bir bakımlı bir de bakımsız kadın geçsin, hangisi ilgi görür sizce?" (Kadın, 29, meme büyütmeye)

Beden modifikasyonlarının ve estetik cerrahi müdahalelerin ortak noktası, amaçlarının arzulanan görüntüye ulaşmak olması ve benliğin inşasında rol almalarıdır. Öte yandan, dövme ve piercing gibi beden modifikasyonları antik ritüellerden miras alınan şeyler olarak görülürken; günümüzün modifikasyon aracı estetik cerrahi genellikle tüketim kültürünün parçası ve kadın düşmanı olarak tasavvur edilmektedir (Jones, 2008: 47). Jones (2008), estetik cerrahinin amacının "normal" bir görünüme ulaşma olabilirken, beden modifikasyonlarının amacının "normal"ın sınırlarından uzaklaşmak olabileceğini belirtmiştir. Ancak postmodern kültürde bu durum tam tersi bir şekilde de gerçekleşebilir; grubun normaline ayak uydurmak için yapılan beden modifikasyonları olduğu gibi, sıradışı bir görünüm kazanmak için yapılan estetik cerrahi müdahaleler de mevcuttur.

Jones (2012) ütöpik olduğunu düşündüğü –aslında Batı'daki bazı uygulamalara bakıldığında çok da ütöpik olmayan- bir açıklama yaparak, gelecekte estetik cerrahinin moda sektöründe olduğu gibi "haute couture" görünüşler sunabileceğini, "tasarımcı cerrah"ların ortaya çıkabileceğini dile getirmektedir. Bu durum bireyselleşme ve kimliklerin bedene yansımaları ile ilişkilidir. Estetik cerrahi moda ile ilişkili olduğundan, giderek daha heterojen bir yapıya bürünecektir (Jones, 2012: 200). Bu gelecek çok uzak görünmemektedir. Şimdilerde, güzellik standartlarına uymak için estetik cerrahiye başvurmanın yanında normatif güzellik anlayışından uzak kişiye özgü cerrahi tasarımların oluştuğunu görmekteyiz. Örneğin, şeytan imgesine sahip olma amacıyla boynuz taktırıp dilini ortadan ikiye ayırmak için estetik ameliyata başvurma, kulakları elf gibi sivrilme vb. uygulamalar bulunmaktadır.

Katılımcılar hedeflediklerinin sıradan, dikkat çekmeyen ama düzgün görüntüler olduğunu sıklıkla dile getirmişlerdir. Ancak Bordo (2009: 28) "normal" olan beden de nihayetinde kusurlu bedene dönüşeceğini iddia etmektedir. Bordo güzel olmanın giderek daha zahmetli hale geldiği konusunda yaptığı vurguda haklıdır, ancak toplumsal açıdan kabul görme ihtiyacından dolayı güzellik anlayışlarına uyma davranışı, normal beden sınırları değişsin ya da değişmesin var olmaya devam edecektir.

Estetik ameliyat geçirmiş bireyler, cesaretlerinden dolayı estetik ameliyat olmayı düşünen bireylere "ahlaki hizmet"te bulunmaktadır. Estetik cerrahi girişimi kendini ödüllendirme olarak düşünülürken, bu girişimde bulunanlar ise rasyonel, bağımsız ve mücadeleyi göze almış kişiler olarak görülmektedir (Brooks, 2004: 219-221). Estetik ameliyata başvurmayı düşünen kişiler, çok büyük ihtimalle daha önce müdahale görmüş birinin deneyimlerini duymak ve bilgi almak isteyecektir. Görüşme yapılan kişilerden yalnızca biri dışında herkesin sosyal çevresinde en az bir kişi daha önce estetik ameliyata başvurmuştur. Bu kişiler doğrudan rol model olarak kaynaklık etmese de, estetik cerrahinin bireyin gözünde meşrulaştırılmasına veya yatkınlık edinmesine katkıda bulunmuştur.

Estetik ameliyatların bireylerin gözünde meşrulaştırılması bazen tıbbi gerekçeler gösterilerek ya da sağlık problemlerinin öncülüğünde de gerçekleştirilmektedir. Bunun bir örneği özellikle burun ameliyatlarında "iki işi bir arada çıkarmak" olarak görülen deviasyon⁴ ameliyatlarıdır:

"Öncelikle her zaman dilimdeydi burun estetiği olacağım diye fakat cesaret edemiyordum. Doktor nefes darlığımın nedenini burnumdaki başka bir kemikten olduğunu ve ameliyat olmam gerektiğini söyleyince estetiği de aradan çıkardım." (Kadın, 24, burun estetiği)

⁴ Burnun ortasındaki kırık-dak-kemik duvarın eğikliği anlamına gelmektedir.

Elbette estetik cerrahinin meşrulaştırılmasında en büyük pay tıp otoritelerine aittir. Bazı estetik cerrahlar kendilerini, doruk noktasını Rönesans döneminde bulan altın oran anlayışının devam ettiricileri olarak görmektedirler. Bordo'ya göre (2009: 21) kültürel plastiğin ortaya çıktığı günümüzde, tasarımcı bir tanrının yerini insanlar -estetik cerrahlar- alarak bu plastiklerin heykeltıraşlığını yapmaktadır. Estetik cerrahlar, "sihirli dokunuşlarla" bedenleri güzelleştirmektedir. Jones'un "baştan yaratım kültürü" olarak adlandırdığı çağdaş kültürde estetik cerrahinin daha göz alıcı gözükmesi ve damgalanmanın azalması için ona başvuruların isimleri "hastalar" değil, "müşteriler" olmaktadır; bu anlamda estetik cerrahinin, hasta olduğu için gerek duyulan bir müdahale değil, bir yaşam tarzı seçimi olduğu vurgulanmaktadır (2008: 68).

10. Anlamli Ötekilerin Etkileri

Jones 2002-2005 yılları arasında estetik ameliyat geçirmiş veya geçirme niyeti taşıyan kadınlarla gerçekleştirdiği araştırmasında, bu bireylerin rol modellerinin yakın çevrelerinden kişiler değil, film yıldızları, modeller ve çeşitli ünlüler olduğunu iddia etmiştir. Bu rol modeller yalnızca iki boyutlu görülen insanlardır. Elliott (2008: 56) da kendini yeniden yaratmanın ünlülerle ayrılmaz bir bağa sahip olduğunu ifade etmektedir. Ünlüler toplumsal yaşamı oluşturmada bilgi nesnelere olarak görülmekte, idealleştirilmiş ötekiler olarak, bireylerin kimliklerini oluşturmalarında onlara rehberlik etmektedir. Bireylerin güzelliğe dair algılarının iki boyutlu dünyadan güçlü bir şekilde etkilendiği tartışılmaz bir gerçektir. Ünlüler, bir davranış modelinin yaygınlaşmasına öncülük edebilirler, bireyin kendi benliği ile olan ilişkisini etkileyebilirler. Böylelikle ünlülerin başvurduğu estetik cerrahi, sıradan bireyler için cazip hale gelebilir. Estetik cerrahi tüketim kültürü ve ünlülerle ilişkili olsa da, bireylerin estetik cerrahi hakkındaki fikirleri ve tutumları sadece tüketim ve ünlülerin etkisine bağlı olarak anlaşılmalıdır. Sosyal medya ile güçlü bağı bulunan kişiler, iki boyutlu dünya ile daha sık karşılaştığından beden imajları bu görüntülerden daha çok etkilenecektir. Ancak Jones'un bulguların aksine bu araştırmadaki katılımcıların, rol modelleri ünlüler (iki boyutlular) olsa da, estetik cerrahi müdahale görme kararı almalarında en güçlü etkinin iki boyutlu değil, genellikle anlamlı ötekiler olarak başta "akranları" olmak üzere sosyal etkileşimde buldukları üç boyutlu dünyadan geldiğini söylemek mümkündür. Özellikle iki boyutlu dünya ile güçlü bir bağı olmayan, "sıradan" bireyler için temel faktör anlamlı ötekiler olmaktadır. Güzellik anlayışlarının iki boyutlu dünyadan etkilenmesini, bireyleri estetik cerrahi müdahaleye doğrudan yönelten temel faktör olarak ele almak güç görünmektedir. Aşağıda görüşmecilerden estetik cerrahi müdahale görme kararı almalarında anlamlı ötekilerin nasıl etkili olduğuna dair örnekler verilmiştir:

"Eşim çok baskı yaptı. Giydiğin yakışmıyor falan dedi. Evet, ben de rahatsızdım ama o çok baskı yaptı. Allah ne veriyse onunla ölürüm diye düşünüyordum ama eşim beni ikna etti. Ben de

dedim ki gömlek giyemiyordum mesela kıyafet bulamıyordum. Kıyafet çok önemli. Mesela alt taraf 42 iken üst 44 almak zorundaydım. Şimdi orantılı alabiliyorum. Biraz ağrı da yapıyordu. Sütyen askı izi falan yapıyordu. Ama eşim ikna etmeseydi biraz zor olurdu. %60-70 pay ona ait kararında.” (Kadın, 48, meme küçültme)

“Dış etkenlerin etkisi var. Burnumun zaten güzel olduğunu düşünmüyordum açık ve net. Ama biraz çevreden duyduğum verilerle kendi açımdan olumsuz olduğunu düşündüm. Sonuçta kendim de farkındaydım çok düzgün bir burnum olmadığını ama dışarıdan duymaya başladığınızda bazı şeyleri sizi daha çok rahatsız ediyor. Bu sefer kompleks haline getirmeye başlıyorsun. Bende öyle oldu.” (Kadın, 29, burun estetiği)

Morgan’a göre (2009: 57) estetik cerrahiye başvurmayı tercih eden kadınlar sıklıkla erkek kardeşleri, babaları, erkek sevgilileri, erkek güzellik uzmanları ve benzerlerinin onayını tercih etmektedirler. Toplumsal cinsiyet temelinde bir çözümlenmeye gidildiğinde kadın katılımcıların estetik cerrahiye başvurma kararı almalarında “erkek” anlamlı ötekilerin etkili olduğunu ifade etmek olanaklı görülmektedir. Bu duruma katılımcılardan şöyle bir örnek verilebilir:

“Ben ameliyat olmaya lisedeyken karar verdim. Benim hoşlandığım bir çocuk vardı ilk aşk derler ya. Bu çocuk bana sürekli koca burunlu deyip dalga geçiyordu. Ben de üzülüyordum ondan hoşlandığım için. Bir de benim şansım sınıfımdaki tüm kızlar çok güzeldi hepsi 34 beden, uzun saçlı gözler renkli hokka gibi burunlar.” (Kadın, 22, burun estetiği)

Katılımcının ifadesinde, sosyal karşılaştırma yoluyla bedensel tatminsizlik yaşadığı ve bu tatminsizliğinin ardında ona hem mekânsal hem de duygusal açıdan yakın kişilerin etkileri olduğu görülmektedir. Buna karşın erkek katılımcıların yanıtlarında anlamlı ötekilerin etkisi daha az hissedilmiştir. Elbette bireylerin estetik cerrahiye karar vermesinde her zaman anlamlı ötekilerin temel neden olması zorunlu değildir.

Müdahale sonrasında gelen tepkilerin genellikle olumlu olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Anlamlı ötekilerin, estetik cerrahi müdahalenin geri döndürülemez bir süreç olduğunu bilmeleri nedeniyle olumsuz tepki vermekten kaçınmış olmaları ve bu yüzden motive edici yorumlarda bulunmuş olmaları mümkündür. Bireylerin yakın çevrelerinden gelen tepkilerin çok büyük oranda olumlu tepkiler olması, bireylerin estetik cerrahiye bir kazanım veya ödül olarak algılamalarını pekiştirmektedir. Katılımcıların müdahale öncesi aldıkları bazı olumsuz tepkiler (ameliyatın gereksiz ya da riskli olduğunu belirtmek gibi) müdahale sonrasında yerini olumlu tepkilere bırakmıştır. Estetik

ameliyat geçirmiş bireylerin deneyimi (müdahale görenlerin sosyal çevrelerinde en az bir estetik ameliyat geçiren kişinin bulunduğu da düşünülürse), estetik cerrahiye başvurmamış bireylerin müdahale ile ilgili olumsuz önyargılarının azalmasına katkıda bulunmaktadır.

11. Toplumsal Cinsiyet ve Faillik Problemi

Estetik cerrahinin daha feminen ya da maskülen görünmek amacıyla yapılabileceği yukarıda belirtilmişti. Bir grup feminist yazar estetik cerrahinin kadınları gençlik ve güzelliğin dişil ideallerine uymaya zorlayan baskıcı bir ikna aracı olarak işlev gördüğünü iddia ederken; bir başka grup feminist yazar ise estetik cerrahinin kadınları güçlendiren seçim temelli bir yol olarak görülebileceğini, estetik cerrahi müdahalelerin kadınların kendilerini ifade etmede ve kişisel gelişimlerinde etkili olabileceğini savunmaktadır (Lee ve Clark, 2014: 3). Naomi Wolf, *Güzellik Miti'nde (The Beauty Myth)* hipertüketimci dönemde kapitalizmin kadınları gizli yollarla estetik cerrahinin tehlikeli uygulamalarının adaylarına dönüştürdüğünü açıklamıştır (Elliott, 2008: 31). Kadınlar güzellik normlarının baskısı altında erkeklerden daha fazla kaldıklarından ve kadın bedeninin müdahalelere daha açık olarak görülmesinden dolayı estetik cerrahiye daha çok tercih etmektedirler. Ancak estetik müdahaleler erkekler arasında da giderek yaygınlaşmaktadır. Postmodernitede tüketicinin kadın ya da erkek olmasıyla ilgilenilmez, önemli olan tüketim eylemidir (Bauman, 2000: 255).

Kadınların cinselliği baskı altında olduğundan, onların cinsel bölgelerine dikkat etmesi ve kontrol etmesi beklenmektedir. Daha simetrik, daha dar ve “daha güzel görünen” bir genital bölge için çeşitli estetik ameliyatlar bulunmaktadır. Doğum yapmanın kadın genital bölgesini “tahrip ettiği” fikri oldukça yaygındır (Braun, 2009: 134-135). Kadın genital bölgesinin yetersiz olarak algılanması onun tıbbi müdahale yoluyla geliştirilebilir olduğu fikrini doğurmaktadır. Aşağıda estetik cerrahiye başvurmasında eşinin de etkili olduğu bir katılımcının ifadesi bulunmaktadır:

“İki tane normal doğum yaptığım için zamanla dokularda sarkma başladı, rahim, mesane ve vajen dokusu doktorumun söylediğine göre ikinci derece sarkma olmuştu, sık sık idrar sorunları yaşıyordum. Eşimle olan cinsel birlikteliğimizi etkiliyordu. Bu ameliyatı olmam gerektiğine eşimle birlikte karar verdik.” (Kadın, 45, vajina estetiği)

Birçok feminist düşünür için estetik cerrahiye başvurmuş kadınlar risklerin farkında değildir, kâr peşinde koşan cerrahlar tarafından manipüle edilmiştir ya da “kültürel ahmaklar” (*cultural dope*) olarak medyadaki vaatleri kör biçimde takip etmektedir (Davis, 2009: 35). Bordo (2009: 23), estetik müdahale görme kararının alınmasına ilişkin, “benim için” ifadesinin “beni yetersiz hissettiren bu kültürde kendimi daha iyi hissetmek için” olarak değiştirildiğinde

kabul edilebilir bir açıklama olduğunu ileri sürmektedir. Küçük bir kısım araştırmacı ise feminizmle ters düşmeyen bir estetik cerrahi fikrinin mümkün olabileceğini düşünmektedir (Jones, 2008: 26). Bazı feminist düşünürler, estetik cerrahinin psikolojik ve sosyal yararları olabileceğini düşünmektedir. Onlar, bir yandan estetik cerrahiye kadının aşağılandığı söylemlere dayanan bir uygulama olarak konumlandırılırken, öte yandan özgürleşim biçimi olarak ele alınabileceğini de hesaba katmaktadırlar (Jones, 2008: 22-23). Örneğin Davis (1995) feministlerin estetik cerrahiye başvuran kişileri yanlış yönlendirilmiş ya da kandırılmış kurbanlar olarak görme eğiliminden rahatsız olmuş ve farklı bir sosyolojik bakış açısı sunmuştur: estetik cerrahi iyi bir yatırım ve güçlendirme sembolü olarak kadınların başarıya ulaşma araçlarından biri olabilmektedir. Davis, estetik cerrahinin büyük değişimler başlatarak kadınları kendi bedenlerinin faillerine dönüştürdüğünü, estetik cerrahinin bir baskı göstergesi olmasına rağmen güçlendirme hareketi olabileceğini, bu anlamda denge sağlayıcı bir unsur olarak görülebileceğini iddia etmektedir (Jones, 2008: 23). Toplumsal alanda yalnızca nesneleştirilmiş beden değil, bedenleşmiş özne olma fırsatı sağlamaktadır (Davis, 2002: 423-426).

Foucault'nun bakış açısından bakıldığında bireylerin politik teknolojiler güzel ve sağlıklı olmalarını öğütlediği için bunu içselleştirdiği ve istediği düşünülebilir. Ancak kadınlar üzerlerindeki baskıdan haberdar olabilir, baskıyı hissedebilir, ancak yine de hâkim değerlere göre hareket edebilir. Kadınların üzerlerindeki baskıdan haberdar olmalarına rağmen baskıcı normlara göre hareket etmeleri onların feminist değerleri reddettikleri anlamına gelmemektedir. Giddens'a göre ise, feminist değerlerin mi yoksa baskıcı değerlerin mi içselleştirileceği, bireyin vereceği karara kalmaktadır (Crossley, 2006: 25). Bireyin estetik cerrahiye tercih etmesi bireyi daha az "etkin" yapmamaktadır. Jones (2008: 16) estetik cerrahinin faillik ya da kurbanlık terimleriyle analiz edilecek kadar basit olmadığını ifade etmektedir. Öte yandan, "sembolik güç, ona maruz kalanların katkısı olmaksızın hayata geçirilemez ve onların bu güce maruz kalmalarının sebebi de onu bu şekilde inşa etmiş olmalarıdır" (Bourdieu, 2015: 56). Davis (1995) de bu yaklaşıma paralel olarak, Hollanda'da kadınlarla yaptığı görüşmelerde, müdahale görme kararının düşüncesizce alınmış bir karar olmadığını ortaya koymuştur. Bu kadınlar ataerkil tahakkümü kör bir biçimde takip etmek yerine bilinçli ve aktif olarak tahakkümle ilişki kurarak, baskıcı sistemle son derece dikkatli bir şekilde başa çıkan faillerdir (Davis, 1995). Örneğin aşağıda katılımcının ifadesinde, üzerindeki tahakkümün farkında olduğu görülmektedir:

"Kabul etseniz de etmeseniz de kadınların ciddiye alınması için güzel gözükmesi gerekiyor. Kimse bayıldığı için yaptırmıyor bu işi ya da çat diye karar vermiyor. Sadece karşı cins için yapıldığı da geçerli değil yani kadınlar da yargılıyor seni. Erkekler birbirinin dış görünüşünü bu kadar yargılamıyorlardır bence. Biz kadınlar

sürekli bir yarış halindeyiz. Maalesef durum bu. Ben de bu yarışta pes etmiyorum.” (Kadın, 24, meme büyütme)

Gimlin (2000: 95), estetik cerrahiye başvuranları seçeneklerini kısıtlayan kültür içinde çözüm üreten kültürel arabulucular olarak görmeyi önermektedir. Estetik cerrahiye başvuran kadınlar, uygulamanın maliyeti ve risklerinden haberdardır ve çoğu müdahale görmeye, uzun bir süre düşündükten sonra, bazen kendilerince tıbbi gelişmeler hakkında araştırmalar yaparak karar vermiştir. Estetik cerrahiye başvuranlar hatalı olarak görülse bile aptal değillerdir, onlar ne yaptıklarının farkındadır. Öte yandan onların bu eylemleri güzellik normlarının yeniden üretimine katkıda bulunmaktadır.

12. Estetik Cerrahi ve Etnisite

Küreselleşmeyle birlikte Batılı değerlerin küresel çapta etkisini göstermesiyle, Batı tarzı çekicilik/güzellik anlayışının da yerel kalıpları ve pratikleri değiştirdiği bilinmektedir. Batılı güzellik anlayışının arzulanır olmasının nedenleri arasında Batı'nın ekonomik ve politik gücü bulunmaktadır. Günümüz Türkiye'sindeki güzellik anlayışında yerel ve geleneksel kültürün yanı sıra Batılı güzellik normlarının etkisi vardır. Türkiye'de modernleşme hareketleriyle birlikte Batı'nın örnek alınması, Batı ideallerinin Türkiye'ye aktarılması sonucunu doğurduğu için diğer bedensel düzenlemeler gibi güzellik anlayışları da Batı kültürünün etkisi altındadır. Güzellik endüstrisinin olağanüstü gelişiminin ilk olarak Batı'da gerçekleşmesi Batılı değerlerin hâkim olmasının nedenleri arasındadır. Küresel güzellik anlayışının etkisinde ortaya çıkmış olan estetik cerrahi, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde Anglo-Sakson kökenli olmayan vatandaşlar için etnik ayrımcılığa karşı bir telafi mekanizması olarak kullanılmaktadır. Japonya ve Çin'de Batılı bir görünüm elde etme amacıyla yaptırılan göz kapağı ameliyatları oldukça yaygındır (Bordo, 2009: 22). Amerika'da yaşayan ve “uykulu, donuk” görüntüyü azaltmak için daha büyük gözlere sahip olmayı isteyen Asyalı kadınların göz kapağı ameliyatlarına sıkça başvurdukları ortaya konulmuştur (Reischer & Koo, 2004: 305). Ayrıca Japonya'da cilt beyazlatma da önemli bir operasyondur, çünkü Japonlar için diğer Asya ırklarından farklılaşmayı mümkün kılan daha beyaz olmak önemli bir özelliktir. Bu, akla Bourdieu'nun seçkinlik arayışı olarak adlandırdığı durumu getirmektedir. Brezilyalı kadınlar ise memelerinin küçültülmesi için estetik cerrahiye sıklıkla başvurmaktadır. (Ergenekon, 2006: 48-51). Yahudi ve Akdenizli göçmenler çoğunlukla burun ameliyatını tercih etmektedir (Sevim & Sevim: 2014: 74). Türkiye'de sıklıkla başvuru alan estetik ameliyatlardan biri olan burun düzeltme operasyonu geçirmiş bir katılımcı, geçirdiği ameliyat ve etnik özelliği ile ilgili şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

“Biz Karadenizliyiz bizde herkesin burnu kocaman. Arkadaşlar sürekli Laz x [katılımcının adı] diye çağırıyorlardı. E tamam bu rahatsız etmiyor da aynaya bakıyorum uzun boylu mavi gözlüyüm. Ama burun işi bozuyor. Yaptırdıktan sonra lakabım

Brad Pitt oldu. Ona benzemek için yaptırmadım ama insanın hoşuna gidiyor duymak.” (Erkek, 27, burun estetiği)

Türkiye'de etnik ayrımcılıktan kaynaklanan estetik cerrahi operasyonlar, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu kadar yaygın olmayabilir. Ancak yine de ırkçılık ve etnik ayrımcılık ifadeleri içeren söylemler mevcuttur.

Sonuç

Belirsizliklerin ve değer çatışmalarının yaşandığı bu dönemde, kişilerin ellerinde bulundurdukları tek somut gerçekliğe, bedenlerine giderek daha fazla yönelmeye başlaması bir tesadüf değildir. Beden, benlik sunumunun bir parçası, sınıfsal konumun bir işareti ve toplumsal anlamların taşıyıcısıdır. Aynı zamanda beden, bireylerin belirsizliklerin karşısında benliklerini, kimliklerini ve diğer aidiyetlerini toplumsal yapı ile ilişki kurarak refleksif alanda aktif olarak sürekli bir biçimde inşa ettiği ve sunduğu bir mekândır. Birey, mülkü olan bedenini toplumsal etkileşim içinde kontrol etmekte ve düzenlemektedir. Bu kontrol ve düzenlemelere, otoritelerin söylemleri ve çağdaş gözetim pratikleri aracılığıyla, toplumsal cinsiyet normları, medya imgeleri, dinsel ve politik inançlar ve benzeri pek çok toplumsal etken rehberlik etmektedir.

Güzel beden gündelik hayatta benliğin sorunsuz bir biçimde sunulmasına aracılık eder. Öte yandan, güzel bedeni arzulamak hiçbir zaman yalnızca “güzel bedenin arzulanması” değildir. Onun ardında “güzel bedene sahip olmalıyım ki...” fikri ile başlayan çeşitli motivasyonlar bulunmaktadır. Güzelliği elde etme arzusu yalnızca başlangıç noktasıdır. Burada söz konusu olan, gündelik yaşamda güzel görünme isteğinden ibaret olmayıp romantik ilişkilerde, arkadaşlık ve iş yaşamındaki ilişkilerinde istendik rolleri sürdürmeye yarayacak bir beden imajıdır. Güzelliği elde etmeye dair söylemlere bakıldığında onun kendinde bir amaç olduğu vurgulanır. Beden ince olmalıdır, cilt parlak ve pürüzsüz olmalıdır, yaşlı görünüme neden olan göz altı torbaları giderilmelidir. Oysaki bunlar aracılık işlevi görmektedir; yaşlı görünüm giderilmelidir ki kariyer hedefleri olumsuz etkilenmesin, ince görünümelidir ki sosyal çevreden takdir görülsün. Bireyler neden güzel bedene sahip olması gerektiğini böylece gündelik yaşamlarındaki deneyimleri ile öğrenmektedirler. Güzelliğin atfedilmiş statüden kazanılmış statüye dönüştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır; çünkü güzel beden kozmetik ve estetik cerrahi gibi uygulamalar yoluyla bireyin elde edebileceği bir statü olmaktadır.

Estetik cerrahinin açık işlevi güzelleşmek ise; gizil işlevi de normalleşmek ve sosyal açıdan kabul görmektir. Çekici, güzel veya genç görünme hedefinin arka planında daima toplum tarafından kabul görme dürtüsü bulunmaktadır. Estetik cerrahinin sağladığı psikolojik, ekonomik, statüsel veya sosyal avantajlar bireylerin kendilerini toplum içinde var etme çabasında onlara yardımcı olmaktadır. Biyopolitika bedenleri daha verimli kılma arzusunu taşıırken, bireyler de normale ayak uydurmak adına bu arzuyu gerçekleştirmeye

yönelmektedir. Bu yüzden de bedenler, durmaksızın müdahalelerle karşılaşmaktadır. Bedenin daha güzel görünmesi için yapılan müdahalelerin nihai amacı da, toplumun normal olarak kabul ettiği sınırlar içinde kalmaktır. Güzelliği elde etme hedefi, toplumsal yönü ve sonuçları bakımından bireylerin gündelik hayat stratejilerinden biri olarak görülebilir.

Günümüzde estetik görünüme dair cinsiyetler üzeri bir tutumun ortaya çıktığı, cinsiyet fark etmeksizin güzellik için tüketime katılım olduğu görülmektedir. Erkeklerle yönelik kozmetik sektörün gün geçtikçe büyümesi, güzellik için tüketime katılan kesimin genişlediğini gösterdiği kadar, bedensel kaygı ve memnuniyetsizlik yaşayan erkeklerin sayısının arttığının da işaretçisidir. Önceleri kadınlara yönelik olan estetik cerrahi uygulamalar, erkekler tarafından da tercih edilmeye başlansa da güzellik konusunda toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri mevcudiyetini korumaktadır. Araştırmanın bulguları, kadın katılımcıların kadın güzelliğini ahlaki özelliklerle ve bazı davranış kalıplarıyla ilişkilendirirken, erkek katılımcıların erkek bedeninin güzelliğine dair bu ilişkilendirmeleri yapmadığını ortaya koymaktadır. Kadın güzelliğinin ahlaki boyutlarının vurgulanması, kadınların toplumsal cinsiyet normlarını içselleştirdiğini gösterirken, bizzat kadınların eşitsizliklerin sürdürülmesinde nasıl bir rol aldıklarını örneklemektedir.

. Estetik müdahale görme kararının alınmasında ve müdahalenin meşrulaştırılmasında anlamlı ötekiler büyük rol oynamaktadır. Estetik cerrahi gibi uygulamalar yoluyla bedeninin yüzeyinde değişimler gerçekleştiren kişinin dönüşümünü tamamlayabilmesi için bedensel performanslarını düzenlemesi, bu yeni kişiye uygun oynamayı öğrenmesi gerekir. Yani, sadece bedensel değil, yaşam biçimsel dönüşümler de bu uygulamaların bir parçası olmaktadır (Featherstone, 2010: 196). Estetik cerrahi, benliğin ve bedeninin uzlaşmasının bir yolu olarak gün geçtikçe yaygınlaşmakta, gündelik yaşamın sıradan bir olayı haline gelmektedir.

“Kendini satılabilir bir meta haline getirmek” (Bauman & Lyon, 2016: 47) ve kimliklerini kurmak postmodern bireyin bir görevidir; bu yüzden günümüz bireyi için özgürlük, kaçamayacağı bir yazgıdır (Bauman, 2016: 87). Bedenin metalaşması, bedeninin parçalanmasını da beraberinde getirmektedir ve parçalanma metalaşmayı yeniden üretmektedir. Estetik cerrahi müdahale, benlik ile bedeni uzlaştıran bir araç olduğu kadar, parçalanmış bedeninin metalaşmasını da sağlayan bir araçtır. Estetik cerrahi, bireyin müdahalenin gerçekleştiği bedeninin parçası ile ilişkisini kalıcı bir biçimde değiştirmektedir.

Estetik cerrahi, yalnızca tıbbi bir pratik olarak gelişen bir uzmanlık alanı değil, bedenler arasındaki ilişkileri düzenleyen beden politikalarından biridir (Odabaş, 2008: 58). Bordo (2009: 28), estetik cerrahinin gelişimi hakkında bir örnek verir. Prozac gibi psikiyatrik ilaçlar klinik depresyon gibi hastalıkları tedavi etmek için geliştirilmişti. Ancak daha sonra sınav stresi yaşayan öğrencilere tavsiye edilmeye başlandı. Estetik cerrahi de bu duruma paralel olarak şöyle

yorumlanabilir: Öncelikli hedefi bir bozukluk olduğu düşünülen bölgelerin normal bir görünüm kazanması iken, daha sonraları normalin de sınırlarını aşma isteği ile kendisine mükemmellik hedefi belirlemiştir.

Estetik cerrahinin kozmetik ürünler ile karşılaştırıldığında daha kısa sürede kalıcı çözümler sunması, onun cazibesini artırmaktadır. Estetik ameliyatlara geri döndürülemez sonuçlar yaratması bakımından riskli olduğu kadar, sonuç istenilen biçimde olduğu takdirde kârlı bir işlemdir. Estetik cerrahi, bireylerin kariyer hedeflerini gerçekleştirmesinde de yardımcı bir unsur olarak görülmektedir. Estetik cerrahi, bireylerin gündelik yaşamdaki ilişkilerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Kişiler, sosyal ortamda arzu ettiği bir sonucu almaya engel olduğunu düşündüğü çirkin bedensel görünümünden estetik cerrahi yoluyla kurtulduklarında, müdahalenin özgüven sağlayan gücünden dolayı sosyal ilişkilerinin bu müdahaleden etkilendiğini ve estetik cerrahinin arzu edilen sonuca ulaşmadaki engelleri kaldırdığını düşünmektedir. Estetik cerrahi, bazen bireylerin kariyer hedeflerini gerçekleştirmesinde bir rol oynarken, bazen de duygusal ilişkilerinde arzu edilen sonuçlara ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Ona başvuranların, müdahaleyi (kusurlardan ve damgalardan) özgürleştirici ve (zaman ve efor açısından) avantajlı bir işlem olarak anlamlandırdığı görülmektedir.

İstenmeyen bir görünümünden kurtulmak için estetik cerrahiye başvurmak, metaforik anlatımla ağır kesici almaya benzetilebilir. Bir hastalık baş ağrısına neden olduğunda alınan ağır kesici, hastalığı tedavi edici değil, semptom gidericidir. Benzer bir biçimde, estetik cerrahi müdahaleler (toplumsal eşitsizlikleri sürdürmesi bakımından) tedavi edici değil, (bireye eşitsizlikle mücadele şansı verdiğinden) semptom gidericidir.

Davis (2009: 36) estetik cerrahinin hem güçlendiren hem güçsüz kılan, hem problem hem çözüm olan bir çeşit ikilem olarak görülmesini önermişti. Bunun yanı sıra, estetik cerrahiye başvuranların konumu da hem özne hem de nesne olması bakımından bir ikilem yaratmaktadır. Estetik cerrahinin bazı kadınlar için neden hayatlarının belirli bir döneminde en iyi seçenek olarak görüldüğünü var olan toplumsal kısıtlamaları da sorunsallaştırarak anlamak gerekmektedir (Davis, 2009: 41). Bunu yaparken, daha önce bahsedildiği gibi estetik cerrahi müdahaleye başvuran kimseleri “kültürel ahmaklar” yerine koyup, ameliyatlara başvurmamalarını öğütlemek anlamsız olmaktadır. Bu kimselerin estetik cerrahi müdahaleye başvurmamaları ne toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yok edecek, ne güzelliğin statüsel değerini kaldırıp çirkinlikle eşitleyecek, ne postmodern güzellik anlayışlarının kısıtlayıcı yapısını değiştirecek, ne de bedensel görünümünden kaynaklanan ayrımcılıkları silecektir. Öncelikle bedene yönelik ötekilik yaratan toplumsal cinsiyet, yaş, etnik ve benzeri faktörlere dayanan ayrımcılıkların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Aksi takdirde, bireylerin toplumsal eşitsizliklerle başa çıkma mekanizmalarından biri (estetik cerrahi) dışlanmış olacaktır.

Kaynakça

- AL, B., 2014, "The Source-Synthesis-History and Use of Atropine", *Journal of Academic Emergency Medicine*, 13:1: 1-3.
- ATKINSON, M., 2006, "Masks of Masculinity: (Sur)passing Narratives and Cosmetic Surgery", *Body/Embodiment: Symbolic Interaction and the Sociology of the Body* (içinde) WASKUL D.D. & VANINI,P. (der) Hampshire: Ashgate Publishing.
- BAUMAN, Z., 1999, *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*. (Ü. Öktem, Çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- BAUMAN, Z., 2000, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. (İ. Türkmen, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN, Z., 2013, *Yaşam Sanatı* (2. basım), (A. Sarı, Çev.), İstanbul: Versus Kitap.
- BAUMAN, Z., 2016, *Özgürlük* (2. basım), (K. Eren, Çev.), Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN, Z., LYON D., 2016, *Akışkan Gözetim* (2. basım), (E. Yılmaz, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BORDO, S. 2009, "Twenty Years in the Twilight Zone", *Cosmetic Surgery: A Feminist Primer* (içinde) HEYES C.J. & JONES, M. (der) İngiltere: Ashgate Publishing Ltd.
- BOURDIEU, P. 2015, *Eril Tahakküm* (2.basım), (B. Yılmaz, Çev.), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- BRAUN, V., 2009, "Selling the "Perfect" Vulva", *Cosmetic Surgery: A Feminist Primer* (içinde) HEYES C.J. & JONES, M. (der) İngiltere: Ashgate Publishing Ltd.
- BROOKS, A., 2004, "Under the Knife and Proud of It: An Analysis of the Normalization of Cosmetic Surgery", *Critical Sociology*, 30:2: 207-239.
- COLLINS, K. M. T., ONWUEGBUZIE, A., JIAO, Q. G., 2007, "A Mixed Methods Investigation of Mixed Methods Sampling Designs in Social and Health Science Research", *Journal of Mixed Methods Research*, 1:3: 267-294.
- CROSSLEY, N., 2006, "The Networked Body and the Question of Reflexivity". *Body/Embodiment: Symbolic Interaction and the Sociology of the Body* (içinde), WASKUL D.D. & VANINI,P. (der), Hampshire: Ashgate Publishing.
- ÇABUKLU, Y., 2004, *Toplumsalın Sınırında Beden*, İstanbul: Kanat Kitap-Pusula Yayınları.
- DAVIS, K., 1995, *Reshaping the Female Body: The Dilemma Of Cosmetic Surgery*. New York: Routledge.
- DAVIS, K., 2002, "From Objectified Body to Embodied Subject", JACKSON S., SCOTT, S. (der) *Gender: a Sociological Reader* (içinde), Londra: Routledge.
- DAVIS, K., 2009, "Revisiting Feminist Debates on Cosmetic Surgery: Some Reflections on Suffering, Agency, and Embodied Difference", *Cosmetic Surgery: A Feminist Primer* (içinde) HEYES C.J. & JONES, M. (der) İngiltere: Ashgate Publishing Ltd.
- DEMEZ, G., 2009, "Giriş", *Toplumbilim*, 24: 9-12.

- ELLIOTT, A., 2008, *Making the Cut: How Cosmetic Surgery is Transforming our Lives*, Londra: Reakiton Books.
- ERGENEKON, B., 2006, "Estetik Cerrahiye Başvurmanın Kültüre Bağlı Nedenleri (Kendi İstekleriyle Ameliyat Olan Bireyler Üzerine Sosyal Antropolojik İnceleme", *Yayınlanmamış doktora tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- FARDOULY J., WILLBURGER B.K., VARTANIAN L.R., 2018, "Instagram Use and Young Women's Body Image Concerns and Self-objectification: Testing Mediation Pathways". *New Media & Society*. 20:4: 1380–1395.
- FEATHERSTONE, M., 2010, "Body, Image And Affect in Consumer Culture". *Body & Society*, 16:1: 193-221.
- FEATHERSTONE, M., 2013. *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. (3. baskı), (M. Küçük, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FORMSANTE DERGİSİ, Aralık 2013. (erişim tarihi: 15.08.2017). link: <http://www.formsante.com.tr/guzellik/estetik/2914-turkiyenin-estetik-raporu-aciklandi.html>
- GIDDENS, A., 2010, *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, (Ü. Tatlıcan, Çev.), İstanbul: Say Yayınları.
- GILL, R., HENWOOD, K.& MCLEAN, C., 2005, "Body Projects and the Regulation of Normative Masculinity", *Body & Society*, 11:1: 1-29.
- GIMLIN D., 2000, "Cosmetic Surgery: Beauty as Commodity", *Qualitative Sociology*, 23: 1: 77-98.
- GLASER, B. G., STRAUSS, A. L., 2006, *Discovery of Grounded Theory: Strategies For Qualitative Research*. Chicago: AldineTransaction.
- GOFFMAN, E., 2014, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, (3. Basım), (B. Cezar, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- GÜMÜŞ S., GÜMÜŞ H.G., GÜMÜŞ T.B., GÜMÜŞ S., Bilim, T., 2015, "Kadın ve Erkeklerin Kozmetik Ürünleri Tüketim Alışkanlıkları Üzerine bir Araştırma", *Uluslararası Hakemli Pazarlama ve Pazar Araştırmaları Dergisi*, 2:4: 1-27.
- HALL, M., 2014, *Metrosexual Masculinities*, İngiltere: Palgrave Macmillan.
- HEYES, C. J., JONES, M., 2009, "Cosmetic Surgery in the Age of Gender", *Cosmetic Surgery: A Feminist Primer* (içinde) HEYES C.J. & JONES, M. (der) İngiltere: Ashgate Publishing Ltd.
- HILDEBRANDT T., LATNER, J. D. 2007, "The Roles of Stereotypes and Group Norms on Perception on Bodily Attractiveness", *The Body Beautiful* (içinde), İngiltere: Palgrave Macmillan.
- İNCEOĞLU Y., KAR, A., 2016, *Dişilik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni*, (2. basım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- JONES, M., 2008, *Skintight: An Anatomy of Cosmetic Surgery*, Oxford: Berg Publications.
- JONES, M., 2012, "Cosmetic Surgery and the Fashionable Face", *Fashion Theory*, 16:2: 193-210.

- KARA, Z., 2011, "Beden Sosyolojisinden Ölüm Sosyolojisine: İnterdisipliner bir Yaklaşım", *Beden Sosyolojisi* (içinde), CANATAN K. (der), İstanbul: Açılım Kitap.
- KÜMBETOĞLU, B., 2017, *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, (5. Basım), Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- LEE, S., CLARK, N., 2014, "The Normalization of Cosmetic Surgery in Women's Magazines from 1960 to 1989", *Journal of Magazine & New Media Research*, 15:1: 1-22.
- MATAIX, J., 2012, "Cult of the Body Beautiful: At What Cost?", *Actas Dermosifiliograficas*, 103:8: 655-660.
- MERRIAM, S. B., 2015, *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. TURAN S., (Çev. & Der.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- MORGAN K. P., 2009, "Women and the Knife: Cosmetic Surgery and the Colonization of Women's Bodies", *Cosmetic Surgery: A Feminist Primer* (içinde) HEYES C.J. & JONES, M. (der) İngiltere: Ashgate Publishing Ltd.
- NAZLI, A., 2009, "Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden", *Toplumbilim*, 24: 61-68.
- ODABAŞ, S., 2008, "Güzelliğin On Para Etmez Şu Estetik Cerrahlar Olmasa:' Medyada Beden Politikalarının Temsili", *Kültür ve İletişim*, 11:1: 53-72.
- ORY, P., 2006, "Sıradan Beden", *Bedenin Tarihi 3 (Bakıştaki Değişim: 20. Yüzyıl)*, CORBIN A., COURTINE G.G., VIGARELLO G. (der), (çev: Saadet Özen), Ankara: YKY Yayınları.
- REISCHER, E., KOO K. S., 2004, "The Body Beautiful: Symbolism and Agency in the Social World", *Annual Review of Anthropology*, 33: 297-317.
- SEIDLER, V. J., 2013, *Unreasonable Men: Masculinity and Social Theory*, Londra ve New York: Routledge.
- SEVİM, S., SEVİM, B. A., 2014, "21. Yüzyılın İlk On Yılında Estetik Cerrahinin Yükselişi: ABD Örneği", *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık Ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 10:4: 67-87.
- SHILLING, C., 2005., *The Body in Culture, Technology & Society*. FEATHERSTONE M. (der), Londra: SAGE.
- SOHN A-M., 2013, "Cinsel Bedenler", CORBIN A., COURTINE G.G., VIGARELLO G. (der), (çev: Saadet Özen), Ankara: YKY Yayınları.
- ULUSLARARASI ESTETİK PLASTİK CERRAHI DERNEĞİ, 2015. (erişim tarihi: 21.04.2017). link: www.isaps.org/news/isaps-global-statistics
- VARGA, I., 2005, "The Body – The New Sacred? The Body in Hypermodernity", *Current Sociology*, 53:2: 209-235.
- VIGARELLO, G., 2013, *Güzelliğin Tarihi*, (E. Ataçay, Çev.), Ankara: Dost Kitabevi.
- ZİNDE TÜRKİYE SAĞLIKLI YAŞAM VE SPOR DERGİSİ, Aralık 2014. (erişim tarihi: 01.07.2017). link: <http://www.bodytr.com/2014/12/erkeklerde-en-cok-tercih-edilen-10-estetik-operasyon.html>